

מאמר ח

אשתו משמרתו

1. פתיחה
2. האם נחלקו תנאים בהיתר "אשתו משמרתו"?
3. באילו מצבים מועיל אשתו משמרתו?
 - א. אשתו ישנה
 - ב. ייחוד בקביעות
 - ג. אשתו סומא
 - ד. בדרך
 - ה. להלכה
4. הנימוק לדין אשתו משמרתו
 - א. הסיבה שבגוי אין מועיל הנימוק של אשתו משמרתו
 - ב. הסיבה שבמי שעסקו עם הנשים אין מועיל אשתו משמרתו
5. דעת הרמב"ם ביחוד עם הרבה נשים כשאשתו משמרתו
6. אשתו משמרתו בגוי ובישראל פרוץ
 - א. דיוק הפוסקים מהגמ' בע"ז
 - ב. סברת ההיתר באשתו עמו בפרוץ
 - ג. פרוץ שאשתו פרוצה
 - ד. הרבה גויים שנשותיהם עמהם
7. אשתו משמרתו באדם שעסקו עם הנשים
 - א. מחלוקת הראשונים בהסבר משנת מי שעסקו עם הנשים
 - ב. הסוברים כי מי שעסקו עם הנשים חמור מסתם אדם
 - ג. הסוברים כי מי שעסקו עם הנשים קל מסתם אדם
 - ד. דעת השו"ע
 - ה. דעת הרמ"א
 - ו. הלכה למעשה בדין זה
8. יחוד עם מי שלבו גס בה כשאשתו עמו
9. הגדרת אשתו "עמו"
 - א. מלמד רווק ואשה מלמדת
 - ב. הסבר הכסף משנה
 - ג. הספק בהבנת הכ"מ
 - ד. מחלוקת האחרונים בהבנת הכ"מ
 - ה. דיוק מלשון המאירי
 - ו. דעת האחרונים
 - ז. אשה שאינה רגילה לבוא למקום עבודת בעלה
 - ח. רמת התדירות שאשתו מגיעה אליו
 - ט. מצבים שונים ביחס להיתר אשתו משמרתו
 - י. השלכות הגדרת "עמו" על מצבים שונים
10. זאת תורת העולה

1. פתיחה

אשה הבאה להתייעץ עם איש מקצוע בביתו ומפאת צניעות הענין מבקשת לנעול את הדלת האם הדבר מותר? התשובה היא שאם אשתו בבית מותר לנעול את הדלת ואין כאן איסור יחוד וזאת משום שאשתו של האיש משמרת אותו מלחטוא. מהם המצבים בהם ניתן להסתמך על היתר זה, האם כאשר אשתו עמו בבית אך היא ישנה מפאת השעה המאוחרת היחוד מותר או שמא כאן היתר זה לא קיים?

כמו כן יש לשאול האם היתר זה קיים בכל האנשים השונים. האם מותר להתייחד עם מי שעסקו עם הנשים, כגון רופא נשים שומר מצוות, כאשר אשתו עמו? האם היתר זה נאמר גם באדם המזלזל באיסורי עריות, כגון ברופא חילוני שאשתו עמו? האם גם עם מי עם אדם שלבו גס באשה זו, כגון איש ובתו החורגת, מועילה שמירתה של אשתו כדי להתיר יחוד?

גם לגבי שמירת האשה ישנן כמה נושאים הטעונים ביאור, מה הדין אם אשתו עיוורת, האם גם אז היא שומרת או שמא בכגון זה לא יועיל היתר אשתו עמו, ומה המיקום בו צריכה להיות אשתו כדי שנאמר שמותר לו להתייחד עם אשה זרה, האם ההיתר נאמר רק כאשר אשתו עמו בבית או אפילו אם אשתו נמצאת בעיר אך עשויה לחזור בכל שעה. נדון נוסף הטעון בירור בהקשר זה הוא מה הדין באופן בו הבעל מתייחד במקום עבודתו על סמך העובדה שהאשה עשויה להגיע לשם בכל רגע, האם הוא נוהג כשורה או לא.

2. האם נחלקו תנאים בהיתר "אשתו משמרתו"?

במשנה במסכת קידושין^[1] הובאה דעת רבנן האוסרים לאיש אחד להתייחד עם שתי נשים. על דברים אלה המשיכה המשנה והביאה את דעת רבי שמעון:

רבי שמעון אומר: אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים בזמן שאשתו עמו וישן עמהם בפונדקי, מפני שאשתו משמרתו.

מפשט דבריו נראה כי כוונתו לחלוק על רבנן האוסרים יחוד של איש אחד ושתי נשים בכל מצב, ולדעתו יש להתיר יחוד עם שתי נשים אם אשתו ישנה עמהן שאז היא משמרתו שלא יזנה. כן הבין התוס' ומהבנה זו הסיק שתי מסקנות:

משמע דלרבנן אפילו אשתו עמו אסור להתייחד עם שתי נשים, ואפילו לרבי שמעון נמי עם שתי נשים ואשתו עמו הוא דשרי, אבל עם אשה אחת אפילו אשתו עמו אסור.

נמצא א"כ כי לפי הבנה זו כך הוא פירושה של המחלוקת:

(1) דף פ"ב.

לרבנן יחוד איש אחד ושתי נשים אסור גם כשאשתו עמו^[2] [במילים אחרות: היתר אשתו עמו נכון רק לשיטת ר"ש^[3]].

לדעת ר"ש ההיתר של אשתו משמרתו מועיל רק כשמתייחד עם שתי נשים, אך יחוד עם אחת נאסר למרות שאשתו עמו^[4].

לפי זה לכו"ע ביחוד עם אשה אחת אין אשתו משמרתו ונחלקו ביחוד איש עם שתי נשים האם תועיל אשתו להיתר יחוד? לרבנן – לא, לר"ש כן.

על מסקנות אלו הקשה התוספות מהגמ' בע"ז :

וקשה מההיא דפרק אין מעמידין (ע"ז דף כה.) גבי הא דתנן לא תתייחד אשה עמהם, ובעי עלה בגמרא: במאי עסקינן? אילימא בחד, ודכוותה בישראל מי שרי? והתנן: לא יתייחד כו' ומסיק בשאשתו של עובד כוכבים עמו. עובד כוכבים – אין אשתו משמרתו, ישראל – אשתו משמרתו, ומדלא מוקי לה התם כרבי שמעון, משמע דאפילו כרבנן נמי אתיא, ובאשה אחת נמי משמע דשרי כשאשתו עמו.

המשנה במס' ע"ז אסרה לאשה להתייחד עם גוי. הגמ' שם מבררת מהי המציאות בה הדבר אסור, אך עם ישראל [אפילו פרוץ] מותר. מסקנת הגמ' היא כי המשנה עוסקת באופן של יחוד עם איש שאשתו עמו: בגוי הדבר אסור ובישראל פרוץ מותר. מגמ' זו עולות שתי מסקנות הסותרות את המסקנות העולות מן המשנה בקידושין:

א. היתר אשתו עמו מוסכם על כולם, גם על רבנן.

ב. היתר אשתו עמו תקף גם ביחוד עם אשה אחת.

בעקבות קושיא זו שינה התוס' את גירסת המשנה, כך שתתאים למסקנות העולות מהגמ' במסכת ע"ז :

לכך נראה לר"י (דלרבי שמעון אינו אסור אלא כשאין אשתו עמו דוקא) [דר"ש איירי בשאין אשתו עמו]^[5] והכי גרסינן: ר' שמעון אומר: אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים, נבזמן שאשתו עמו ישן עמהן בפונדקי, מפני שאשתו משמרתו, ואתאן אפילו לרבנן ואפילו עם אשה אחת.

(2) עיין במקנה שהסביר שסברת ת"ק היא שאשתו מחפה עליו שלא יתגלה הדבר ולכן אינה נחשבת לשומרת.

(3) כך משמע גם מהתוס' בע"ז דף כ"ה ע"ב ד"ה לא צריכא שכתב "לכאורה מוקי לה כר"ש" משמע שרבנן חולקים על היתר זה.

(4) טעם ההיתר ביחוד עם שתי נשים כשאשתו עמו הוא, משום שמעלה על דעתו שאשתו תחפה עליו, אלא שלדעת ר"ש אין זה ברור לו כ"כ כי אכן אשתו תחפה עליו, ולכן ביחוד עם אשה אחת אין מועיל היתר זה כי חושש שאולי לא תחפה עליו, אך ביחוד עם שתיים, שכאן מצטרף מנוע חדש מן החטא, והוא החשש שמא אחת מהן לא תתפתה ותפרסם מעשיו, מועיל ההיתר של אשתו עמו להצטרף עם חשש שלא יתפתו, והייחוד מותר. כן נראה מהסבר המקנה בחידושי.

(5) כן היא גירסת התו"י על הגליון והמהרש"א העיר כי זוהי הגירסא הנכונה.

לפי גירסא זו יש לחלק את דברי ר"ש לשניים: המשפט הראשון הוא מדבריו, והשני הוא דין חדש המוסכם על כולם. ר"ש חולק על רבנן וסובר כי מותר לאיש להתיחד עם שתי נשים [בכל מצב]. לאחר מכן כותבת המשנה דין המוסכם על כו"ע והוא שאם אשתו משמרתו- מותר להתיחד בין עם אשה אחת ובין עם שתיים.

הרי"ף^[6] העתיק את מחלוקת רבנן ור"ש בדין יחוד איש אחד ושתי נשים במשנה נפרדת ולאחריה העתיק את הגמ' העוסקת בדין זה. בעמוד הבא^[7] הביא הרי"ף את הדין של אשתו עמו כמשנה נפרדת, ומבואר א"כ שלדעתו היתר יחוד כשאשתו עמו אינו תלוי במחלוקת תנאים אלא מוסכם לכו"ע, וכגירסת התוס'.

גם הרא"ש הלך בעקבות הרי"ף וא"כ גם לדעתו היתר זה מוסכם לכו"ע.

הר"ן על הרי"ף^[8] גרס במשנה כגירסת התוס' הראשונה, וכתב כי הלכה כר"ש כפי שמבואר בסוגיא בע"ז.

הגר"א^[9] הקשה על גירסת הרי"ף במשנה: אם הדין של אשתו עמו הוא דין בפני עצמו וכולל גם היתר להתיחד עם אשה אחת כשאשתו עמו, מדוע לשון המשנה הוא "ישן עמה"ן שמשמעותה עם אותן שתי נשים שהוזכרו קודם לכן "מתייחד עם שתי נשים"? אפשר שר"י יענה כי כוונת המשנה שכתבה "וישן עמה"ן הוא עם אשתו ועם האשה הזרה, ולעולם מדובר ביחוד עם אשה אחת.

עוד כתב הגר"א על גירסת הרי"ף "לישנא דמתניתין אין סובל פירושם". לא ברור מה הקושי בהסבר המשנה באופן זה, ובמיוחד קשה לאור העובדה שהרי"ף פיצל את המשנה לשניים ומבואר שמסכים עם גירסת הרי"ף.

מסקנת הגר"א היא כי הגירסא הפשוטה עדיפה ואכן היתר יחוד עם שתי נשים כשאשתו עמו נאמר דווקא לשיטת ר"ש, אלא שלדעתו ר"ש מתיר כשאשתו עמו יחוד גם עם אשה אחת, ומה שכתב "עמה"ן הוא לאפוקי מרבנן שאסרו אפילו בכה"ג.

אולם למעשה כותב הגר"א כי הלכה כר"ש. הגר"א מבסס פסיקה זו על כך שהסוגיא בע"ז היא כר"ש ומבואר א"כ שהלכה כמותו, כפי שכתב הר"ן על הרי"ף שהבאנו לעיל.

ראיה נוספת שהביא הגר"א לכך שהלכה כר"ש היא מפירוש התוס' על המשנה הבאה. המשנה הבאה בפרק^[10] מתייחסת לאדם שעסקו עם הנשים:

כל שעסקו עם הנשים- לא יתיחד עם הנשים.

(6) דף ל"ב ע"ב מדפיו.

(7) דף ל"ג ע"א.

(8) דף ל"ב ע"ב ד"ה ר"ש אומר.

(9) הגהות הגר"א על הש"ס במקום.

(10) דף פ"ב ע"א.

לראשונים הוקשה מה החידוש בדין זה, הרי המשנה הקודמת אסרה לאיש אחד להתיחד עם שתי נשים? תוס' במקום ענה :

נ"ל לא יתייחד עם הנשים אפילו אשתו עמו דשרינן לעיל (דף פ:)
דכיון דהוי רוכל איכא חששא טפי.

לדעת התוס' לתנא כאן היה פשוט שהלכה כר"ש במשנה לעיל, שיש היתר יחוד כשאשתו משמרתו, אלא שכאן בא התנא לחדש כי אם הגבר הוא רוכל שעסקיו עם הנשים, היחוד עם נשים אסור למרות שאשתו משמרתו, משום שלבו גס בנשים כיון שהן צריכות לו, ולכן חששו חז"ל כי במקרה זה גם אשתו לא תועיל לשמור.

מבואר א"כ בתוס' שהמשנה כאן נקטה שהלכה כר"ש ולא כרבנן.

הגר"א הוצרך להביא ראיות לכך שהלכה כר"ש, משום שלשיטתו רבנן חלקו על ר"ש ולא התירו יחוד גם כשאשתו משמרתו, ומדוע נפסוק כר"ש היחיד ולא כרבנן? על כן האריך הגר"א להוכיח שהלכה כר"ש ולא כרבנן, אולם לגירסת התוס' והרי"ף אין צורך לזה, שכן לשיטתם גם רבנן מודים לדין זה של אשתו משמרתו.

למעשה אין נ"מ בין גירסת התוס' בשלב השאלה לגירסת הר"י, שכן למעשה לכו"ע קיים היתר של יחוד כשאשתו עמו, או משום שדין זה מוסכם במשנה על כו"ע או משום שהלכה כר"ש שמתיר יחוד כשאשתו עמו.

הרמב"ם^[11] הביא בהלכותיו את ההיתר של אשתו משמרתו :

כל אשה שאסור להתייחד עמה- אם היתה אשתו עמו- ה"ז מותרת להתייחד מפני שאשתו משמרתו, אבל לא תתייחד ישראלית עם הכותי, ואע"פ שאשתו עמו, שאין אשתו של כותי משמרתו ואין להן בושה.

הוא חזר על היתר זה גם ביחוד של הרבה אנשים והרבה נשים^[12] :

לא תתייחד אשה אחת אפילו עם אנשים הרבה עד שתהיה אשתו של אחד מהם שם.

בביאור דבריו במקור הראשון כתב המגיד משנה :

כל אשה וכו'. בע"ז פרק אין מעמידין (דף כ"ה:) מבואר בסוגיא וכו"ש דאמר הכין במשנתנו בי' יוחסין (דף פ:):

היינו שהמגיד משנה הבין שהרמב"ם גרס כתוס' בשאלה, והא דפסק להתיר כשאשתו משמרתו הוא אליבא דר"ש, מכח הגמ' בע"ז.

הכ"מ התייחס להסבר דברי הרמב"ם בהיתר אשתו עמו ביחוד של הרבה אנשים

(11) הלכות איסורי ביאה פרק כב הלכה ד.

(12) שם הלכה ח.

והרבה נשים^[13], והסביר את שיטת הרמב"ם באופן שונה מההסבר של המ"מ:

במשנה רש"א: אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים בזמן שאשתו עמו וישן עמהם בפונדק מפני שאשתו משמרתו. ומשמע לרבינו דלאו לאיפלוגי אתא אלא לפרושי, ומש"ה פסק דבזמן שאשתו של אחד מהם שם- מותר להתייחד אשה אחת עם אנשים הרבה וה"ה לאיש אחד עם נשים הרבה, ואפילו אם ת"ל דפליג את"ק- משמע דהלכה כמותו מדמוקים סתם גמרא ברפ"ב דע"ז מתניתין אליביה. ויותר נראה לומר שהוא גורס "בזמן שאשתו עמו ישן עמהם בפונדק מפני שאשתו משמרתו" וכן גירסת הרי"ף והרא"ש ולא מדברי ר"ש הוא אלא סתם מתני' הוא דקתני הכי.

בדברי הכ"מ מובאת אפשרות שלישית בהסבר המשנה. ייתכן שהגירסא במשנה היא כגירסת התוס' בשאלה, שדין אשתו משמרתו מובא בדברי ר"ש דווקא, אלא שהרמב"ם הבין שדברי ר"ש כאן לא באו כדי לחלוק על חכמים אלא כדי להסביר אותם. כנראה הכ"מ העלה אפשרות זו משום שרצה ליישב את גירסת המשנה כפי שמובאת בתוס' עם פסיקת ההלכה ברמב"ם שפסק את ההיתר של אשתו עמו. באפשרות השניה נוקט הכ"מ כר"ן, שאכן ר"ש חולק אך הלכה כמותו, אולם במסקנת דבריו העדיף הכ"מ להשוות את הרמב"ם לרי"ף והרא"ש הסוברים כי הדין של אשתו משמרתו נשנה בסתמא, והוא נכון בין לר"ש ובין לרבנן.

כדאי להעיר כי המקנה^[14] דייק מהרמב"ם בדין יחוד אשה אחת והרבה אנשים כי לדעת הרמב"ם אין היתר עקרוני של אשתו עמו, ומה שכתב הרמב"ם להתיר יחוד הרבה אנשים עם שתי נשים כאשר אחת מהם היא אשתו של אחד מהאנשים הוא מכח סברה אחרת^[15] [לקמן נדון בדבריו], אולם כבר כתב עליו הדבר הלכה^[16] כי דבריו הם "פליאה בעיני", שכן בדברי הרמב"ם בהלכה ד' מפורש שמתיר יחוד עם אשה אחת כשאשתו עמו ומבואר כי הוא נוקט היתר זה למעשה לא רק ביחוד של אשה אחת והרבה אנשים.

גם הסמ"ג^[17] נקט למעשה להתיר יחוד כשאשתו עמו :

לא תתייחד אשה אחת אפילו עם אנשים הרבה עד שתהיה שם אשתו של אחד מהם.

אולם בדבריו אין זה ברור האם גרס כר"י או כתוס' בשאלתו אך פסק כר"ש.

(13) הלכה ח.

(14) קידושין דף פ ע"ב ד"ה "בתוס' ד"ה ר"ש".

(15) לאור הבנה זו העמיד המקנה את הסוגיא בע"ז בייחוד של אשה אחת והרבה אנשים, שבאופן זה גם רבנן מודים להתיר באשתו עמו, אך בשאר מצבים רק ר"ש סובר שיש להתיר גם כשאשתו עמו, ואין הלכה כמותו אלא כרבנן שהתירו רק באשה אחת והרבה אנשים.

(16) סימן ו' הערה א.

(17) ל"ת קכ"ו.

גם הטור פסק היתר זה בסתם^[18] בלא לבאר את מקורו :

מי שאשתו עמו- מותר להתייחד עם הנשים שאשתו משמרתו, אבל ישראלית לא תתייחד עם עכו"ם אע"פ שאשתו עמו, שאין אשתו משמרתו לפי שאין להם בושת:

השו"ע^[19] העתיק את לשון הרמב"ם :

כל אשה שאסור להתייחד עמה, אם היתה אשתו עמו הרי זה מותר להתייחד, מפני שאשתו משמרתו. אבל לא תתייחד ישראלית עם העובד כוכבים, ואע"פ שאשתו עמו.

נראה שנקט כפי שהסביר הכסף משנה שהרמב"ם הוא כרי"ף והרא"ש שגרסו שהדין של אשתו משמרתו נאמר בין לר"ש ובין לרבנן.

3. באילו מצבים מועיל אשתו משמרתו?
א. אשתו ישנה

המציאות שנקטה המשנה להיתר יחוד כשאשתו עמו הוא "וישן עמהן בפונדקי", מלשון זו מבואר כי ההיתר קיים גם בזמן שהולכים לישון, ואכן כן כתב המאירי בביאור המשנה :

ומכל מקום אף באשה אחת מותר בזמן שאשתו עמו בבית מפני שאשתו משמרתו, ולא סוף דבר ביום ובבית שלה אלא אף בלילה בזמן שאדם ישן ... שאשתו משמרתו, ששנתה מתנדדת מאמתה של זו שאין האשה מתקנאה אלא בירך חברתה.

כ"כ מדנפשיה גם הפני יהושע^[20] :

משא"כ באשתו עמו שרי, דודאי לא תשתקע אשתו בשינה כיון שמשמרתו ועוד דמירתת טובא.

כ"כ גם הרד"ל^[21] והוסיף לדייק כן מלשון המשנה [לפי גירסת התוס' בשאלתו] :

רבי שמעון אומר: אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים בזמן שאשתו עמו וישן עמהם בפונדקי.

בדברי ר"ש כאן יש ייתור: בתחילה כתוב "מתייחד עם שתי נשים" וא"כ מדוע צריך להוסיף "וישן עמהם בפונדקי"? מכאן יש ללמוד כי המשנה באה לרבות ולחדש כי גם כשהולכים לישון מועיל ההיתר של אשתו משמרתו משום שאין חשש שאשתו תישן ולא תרגיש שמזנה.

(18) אבן העזר סימן כב.

(19) סימן כ"ב סעיף ג.

(20) קידושין דף פ עמוד ב.

(21) קידושין דף פ ע"ב ד"ה וישן.

גם העזר מקודש^[22] כתב כן וביאר כי השמירה של האשה מעולה יותר משמירת שומר רגיל, ולכן למרות שלגבי שניים הנמצאים עם אשה אחת בלילה היחוד אסור, משום שחוששים שמא יישן אחד מהם וחבירו יזנה ולא יחשוש שהישן יתעורר פתאום, כשאשתו ישנה המצב שונה והבעל חושש לסמוך על זה שהיא ישנה. גם אם נראה לו שאשתו ישנה שינה עמוקה הוא חושש לזנות כי ייתכן שלפתע תקיץ ותרגיש במעשיו כיון שדעתה על זה תמיד, ועוד חושש הבעל שאשתו עושה עצמה ישנה כדי לנסותו, ולכן גם כשהיא ישנה יש בכוחה למנוע אותו מן החטא.

עיינן גם בציץ אליעזר^[23] שהביא את דעת האפי זוטרי הסובר כי היתר אשתו עמו אינו מועיל ליחוד בשעת שינה אך האריך לדחותו מן האמור לעיל.

ב. ייחוד בקביעות

המשנה התירה יחוד כשאשתו עמו כשישן עמהן "בפונדקי". יש להבין מדוע הוסיפה המשנה נתון זה, שישן עמהן בפונדקי, ומדוע לא כתבה בסתם שמותר לישון עמהן כשאשתו עמו [כפי שכתבה בסיפא "מתייחד אדם עם אמו ועם בתו"]? אם נאמר שהמשנה הוסיפה דוגמא בעלמא למקום יחוד, מדוע התייחסה דווקא ליחוד בפונדקי ולא כתבה סתם שמותרים ביחוד בבית^[24]?

לכאורה היה ניתן לחדש לאור הערה זו כי היתר היחוד כשאשתו עמו הוא דווקא במציאות דומיא דפונדקי, והיינו יחוד במקום שאינו מקום קבע אלא מקום עראי, אך במקום קבוע, כגון בבית, אסור גם כשאשתו עמו משום ששם אינו חושש שאשתו תגלה את מעשיו.

אולם מדברי הרמב"ם הטור והשו"ע מבואר לא כך, שהרי הם לא הזכירו כלל את עניין הפונדקי ולא כתבו כלל לחלק בין המקומות השונים, ומבואר כי לדעתם מועיל היתר אשתו עמו בכל מקום ובכל מצב ולא רק בצורה ארעית.

לפי דבריהם צריך לומר כי המשנה נקטה להתיר דווקא בפונדקי כדי לחדש היתר בדין אשתו משמרתו כפי שכותב המאירי שהבאנו לעיל :

ולא סוף דבר ביום ובבית שלה, אלא אף בלילה בזמן שאדם ישן ובבית אחד, כגון פונדקי- הוא ישן עמהם הואיל ואשתו עמו בפונדקי שאשתו משמרתו, ששנתה מתנדדת מאמתה של זו שאין האשה מתקנאה אלא בירך חברתה.

המאירי מבין כי מצד הסברא היה אפשר לומר כי אשתו משמרתו דווקא בביתה, אך כשנמצאים במקום שאינה מכירה- יותר קל לו לזנות בלי שתרגיש, ולכן חידשה

(22) סימן כ"ב סוף ס"ק ה

(23) ח"ו סימן מ פרק יג.

(24) התפארת ישראל על המשנה, כתב כי פונדקי הוא כעין חדר שעושים במדברות ללון שם עובדי דרכים ואין בני אדם מצויין שם לדור.

המשנה שגם כשמתייחד במקום שאינו ביתה כגון בפונדק, ששם היא אורחת, אפ"ה מותר.

גם שו"ת פרח מטה אהרון^[25] כתב שהיתר אשתו משמרתו קיים בכל מצב. השואל שם רצה לחלק בין דירת קבע לדירת ארעי לגבי יחוד כשאשתו משמרתו אולם בעל שו"ת פרח מטה אהרון דחה דבריו :

אין ספק שאין חילוק בין דירת קבע לדירת עראי ודאי, כיון שהתירו להתיחד משום שאשתו משמרתו אין חילוק בין קבע לעראי. חדא, דהכי משמע כל אשה שאסור להתייחד עמה היינו בין בקבע בין עראי, ועל זה אמר: אם היתה אשתו עמו מותר, ודאי ההיתר דומיא דרישא בין בקבע בין בעראי. ותו, דלא אשכחן לא בגמ' ולא בשום אחד הפוסקים שיחלוק בהכי, ואלו הווי חילוק בזה לא הוה משתמט שום פוסק דפליג בין קבע לעראי, וכמו שרגילים הפוסקין להכריח בהכי בכל המקומות ומ"ש וישן עמהם בפונדק לרבותא נקטיה אפילו שהם בדרך ואיכא חשש יותר אעפ"כ אין בו משום אסור יחוד.

כעין זה כתב גם שו"ת ראנ"ח^[26].

ג. אשתו סומא

הגהות הרד"ל^[27] התייחס להיתר בעלה בעיר כשהוא סומא וז"ל :

ודע דמוכח מכאן אע"ג דרב יוסף סגי נהור היה- מ"מ הוי בעלה בעיר שהסומא מרגיש במה שנעשה בבית, ועיין כיוצא בו בשבת^[28] ביושבת על המשבר סומא שמחללין שבת להדליק הנר לייטובי דעתה, ומפני שמרגשת במעשה חברותיה בבית ע"ש במג"א.

כדבריו כתבו גם החיד"א בשער יוסף^[29] והאור שמח^[30].

משלושת פוסקים אלה הוכיח הציץ אליעזר^[31] שגם לגבי היתר של אשתו משמרתו גם אשה סומא תיחשב לשומרת, שכן אם אנו אומרים שכשהבעל איננו כאן הוא שומר למרות שהוא סומא, ודאי יש לומר אותה הסברא כשאשתו הסומא נוכחת עמו בבית בבית דמותר מה"ט, דבודאי מרגשת במה שנעשה בבית ומשמרתו.

(25) ח"א סימן צ"ה לרבי אהרון הכהן פרחיא משאלוניקי שחי בזמן הכנה"ג.

(26) סימן צ"א.

(27) קידושין דף פ"א ע"א ד"ה שאני וגייסא ביה.

(28) דף קכ"ח ע"ב.

(29) סימן ג ד"ה והנה.

(30) על רמב"ם איסורי ביאה פרק כ"ב הלכה י"ב.

(31) ח"ו סימן מ פרק י"ג ס"ק ו.

לעומת זאת האפי זוטרי^[32] כתב בפשטות כי אם אשתו סומא- כמאן דליתא דמיא ואין היא יכולה לשמור עליו מן היחוד. האפי זוטרי כתב זאת ללא כל ראייה ויש להבין כיצד יענה על הראיה מדין בעלה בעיר? ייתכן שיסביר כי יש לחלק בין היתר בעלה בעיר לבין היתר אשתו עמו. בבעלה בעיר יש לאשה אימה מעצם מציאותו של בעלה כאן, אימה זו קיימת גם אם הוא סומא, אך באשתו משמרתו- אין לבעל אימה מעצם מציאותה של אשתו אלא שיודע שהיא לא תתן לו לזנות כשהיא כאן. אולם מצד הסברא קשה לומר כך שכן אפילו אם חושש שתרגיש, די בזה כדי למונעו מלעבור עבירה ואשה סומא- חושייה מחודדים יותר מאדם רגיל.

הדבר הלכה כתב :

י"א דאם אשתו היא סומא אינה משמרתו. אמנם ממרן החיד"א משמע לכאורה דהיא משמרתו.

כשבערה^[33] מצדד לומר שהיא משמרתו, וכך נראה לנו כדעת הציץ אליעזר.

ד. בדרך

בשו"ת פרח מטה אהרון שהבאנו לעיל כתב כי ההיתר של אשתו משמרתו מועיל גם בדרך, ומ"ש וישן עמהם בפונדק- לרבותא נקטיה אפילו שהם בדרך ואיכא חשש יותר- אעפ"כ אין בו משום אסור יחוד, וכ"כ גם הפני יהושע שהבאנו לעיל.

ה. להלכה

להלכה נראה כי ההיתר של אשתו משמרתו כשהיא איתו מתיר יחוד בכל המצבים המוזכרים לעיל, בין בצורה ארעית או בדרך בין בצורה קבועה, בין ביום בין בלילה, בין כשהאשה ערה בין כשהיא ישנה, בין כשהיא פקחית ובין כשהיא סומא.

4. הנימוק לדין אשתו משמרתו

א. הסיבה שבגוי אין מועיל ההיתר של אשתו משמרתו

הרמב"ם סיים כי היתר בעלה בעיר אינו מועיל לגבי יחוד עם גוי שאשתו עמו. הראשונים הסבירו מדוע בגוי אין שייך היתר זה, ומתוך דבריהם ניתן ללמוד מה הסברא לכך שבישראל- אשתו משמרתו מלזנות.

המקור לדין שבגוי לא נאמר היתר אשתו משמרתו הוא בגמ' בע"ז^[34] :

לא תתייחד אשה עמהם. במאי עסקינן? אילימא בחד, דכוותה גבי ישראל מי שרי? והתנן: לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים! לא

(32) סימן כ"ח ס"ק ח.

(33) שם ס"ק ח.

(34) דף כ"ה ע"א.

צריכא - באשתו עמו, עובד כוכבים אין אשתו משמרתו, אבל ישראל אשתו משמרתו.

רש"י^[35] שם כתב :

דלא קפדה דאיהו בקרי ואיתתיה בבוציני.

המשל שמביא רש"י מובא במסכת מגילה^[36] בהקשר לכך שגם ושתי נתכונה לדבר עבירה, ומביאה שם הגמ' משל בני אדם :

היינו דאמר אינשי: איהו בקרי ואתתיה בבוציני

פירש רש"י שם :

איהו בקרי - דלועין גדולות.

בוציני - דלועין קטנות, כלומר, דבאותו מין עצמו, זה נואף וזו נואפת, הוא אומר להראות את יופיה, והיא לכך נתכונה שיסתכלו ביופיה.

מבואר בדבריו שלא איכפת לגויה שבעלה יזנה משום שגם היא מזנה תחתיו, וכיון שאינה מקפדת עליו קיים כאן חשש זנות. כך כתב גם הלבוש^[37] :

אבל לא תתייחד ישראלית עם גוי אע"פ שאשתו עמו שאין הגויה משמרתו שאינה מקפדת.

מתוך נימוק זה משמע שטעם ההיתר של אשתו משמרתו בישראלית, הוא משום שאשתו מקפדת עליו שלא יזנה ולכן משמרתו, והיינו שתקים קול זעקה גדולה ומרה עד מאד או שתפרסם הדבר ומתוך כך גם האשה תימנע מלזנות, וכפי שכותב המאירי^[38] על דברי המשנה :

שאשתו משמרתו ששנתה מתנדדת מאמתה של זו שאין האשה מתקנאה אלא בירך חברתה.

פירוש שיודע ששנתה מתנדדת ולכן לא יבוא לזנות מחשש שאשתו תשים לב ותמנעהו מלזנות.

הרמב"ם כתב בטעם הדין שבגוי אין היתר יחוד למרות שאשתו עמו - "שאין אשתו של כותי משמרתו ואין להן בושה". משמע בדבריו שיש כאן שני טעמים לכך שבגוי אין היתר של אשתו משמרתו: א. אין אשתו של גוי משמרתו. ב. אין להן בושה. הנימוק הראשון בדבריו הוא כנראה כפירושו של רש"י, שאשתו של הגוי אינה חוששת מכך שבעלה מזנה ולא תנסה למנוע אותו מלזנות משום שגם היא מזנה.

(35) ד"ה "עובד כוכבים אין אשתו משמרתו".

(36) דף י"ב סוע"א.

(37) אבן העזר סימן כ"ב סעיף ג.

(38) קידושין דף פ ע"ב.

בטעמו השני כותב הרמב"ם כי הגוי אינו מתבייש מאשתו כשהוא מזנה ולכן יש חשש לזנות גם בפניה.

מדברי הרמב"ם האלה ניתן לדייק כי ההיתר של אשתו משמרתו בישראל מבוסס על שתי סברות: ראשית, האשה שומרת שבעלה לא יזנה [כפי כתב רש"י], ועוד משום שישראל מתבייש לזנות בפני אשתו.

בדברי ר"ת שנביא לקמן מבואר שנקט כטעם השני של הרמב"ם, שישראל בוש מאשתו.

ב. הסיבה שבמי שעסקו עם הנשים אין מועיל אשתו משמרתו

פסקי הרא"ש^[39] הביא את דברי ר"ת הסובר כי היתר אשתו עמו אינו מועיל ליחוד עם מי שעסקו עם הנשים, והיחוד עמו אסור אפילו אם אשתו עמו. בטעם הדבר כתב הרא"ש:

ור"ת ז"ל פי': ואפילו אשתו עמו, הואיל ועסקו עם הנשים לבו גס כם ואינו בוש מאשתו.

מדברים אלה ניתן לדייק כי טעם ההיתר באשתו משמרתו אצל אדם רגיל הוא רק משום שהוא מתבייש ממנה, וכיון שאדם שעסקו עם הנשים אינו מתבייש מאשתו אסור לו להתיחד עם הנשים, גם אם אשתו כאן.

מדברי הרא"ש האלה יש ללמוד כי ההיתר של אשתו משמרתו מבוסס רק על הבושה של המזנה [כטעמו השני של הרמב"ם] וכלל לא על העובדה שהאשה לא תתן לבעלה לזנות, שכן אם היתר אשתו עמו מבוסס גם על כך שאשתו תעמוד על המשמר ותמנע ממנו לזנות, גם במי שעסקו עם הנשים יש להתיר יחוד כשאשתו עמו, שכן למרות שאינו בוש ממנה סו"ס היא לא תתן לו לזנות ע"י שתאיים עליו שתפרסם את מעשיו וכדומה. הרא"ש כנראה מבין שאין להתיר יחוד עם מי שעסקו עם הנשים כשאשתו עמו משום שאשתו חוששת לגלות שבעלה חוטא או עומד לחטוא כי זה פוגע גם בה, וממילא נשים מחפות על בעליהן שמזנים. לכן הטעם היחיד להיתר אשתו משמרתו הוא הבושה שיש לאיש מאשתו, אך במי שעסקו עם הנשים אין בושה זו קיימת. הטעם לכך הוא שבדרך כלל תאוותו של האדם מרוסנת ע"י מחסום הבושה, אך כאשר אשתו יודעת שממילא יש לו קשר עם נשים, הבושה שלו מאשתו נמוכה יותר. במקרה כזה חששו חז"ל שמא היצר יתגבר על מחסום הבושה החלש והאדם יבא לידי עבירה ועל כן אין היתר להתיחד גם כשאשתו עמו.

אלא שלפי זה צריך להבין כיצד יסביר הרא"ש את לשון המשנה המנמקת את היתר היחוד כשאשתו עמו בכך ש"אשתו משמרתו", שהרי לפי הרא"ש השמירה אינה נובעת מצד האשה אלא מצד הבעל? צ"ל כי הרא"ש יסביר "אשתו משמרתו" – מבחינת הדין של איסור יחוד, והיינו שהיא הגורמת לכך שהוא נקרא שמור ואין

(39) קידושין פרק רביעי סימן כ"ז.

לחשוש שיזנה, משום כתוצאה מכך שהיא נמצאת הוא בוש ממנה ודבר זה גורם לו להימנע מלחטוא.

המאירי שהבאנו לעיל סובר שאשתו משמרתו פירושו שהיא לא תתן לבעלה לזנות, ולכן בבואו להסביר את הדין שהיתר אשתו עמו אינו מועיל במי שעסקו עם הנשים כתב^[40]:

ויש מפרשים בזו שעסקו עם הנשים חמור יותר ולא יתיחד אף באשתו עמו, מפני שאין אשתו יכולה לשמרו תמיד כל כך.

כוונתו שכיון שהוא קרוב אל הנשים, גם אם אשתו תסיח דעתה משמירתו לזמן קצר-יש חשש שיזנה, והיא אינה יכולה לשומרו בכל רגע.

הטור כתב לגבי יחוד עם גוי שאשתו עמו :

אבל ישראלית לא תתייחד עם עכו"ם, אע"פ שאשתו עמו, שאין אשתו משמרתו לפי שאין להם בוש.

מדבריו מבואר שנקט רק את הטעם של בוש, ולדעתו זה ההסבר של "אשתו משמרתו", וכמו שכתבנו בהסבר דברי הרא"ש.

ג. פסיקת הלכה

השו"ע כתב סתם "שאיין אשתו משמרתו" ולא נימק מדוע.

החכמת אדם^[41] כתב :

במקום שיש איש ואשתו עמו לא שיך שם איסור יחוד שהוא בוש מפני אשתו.

הוא הביא רק את הנימוק של בוש ולא את הנימוק של אשתו משמרתו.

הנ"מ בין שני הטעמים תהיה באופן שאשתו חולה מאוד ואינה מסוגלת לזוז ולצעוק ולפרסם. אם נאמר שאשתו משמרתו משום שתמנע ממנו מלזנות ע"י צעקותיה, כאן אין מניעה זו קיימת ואין היתר אשתו משמרתו, אולם אם נאמר שטעם ההיתר הוא משום שבוש ממנה, גם במקרה זה יש בוש ויימנע מלזנות בפניה.

למעשה לא מצאתי ראייה מפורשת איזה מן הטעמים הוא המכריע, וייתכן אף שיש צורך בשניהם גם יחד כדי להקל.

5. דעת הרמב"ם בייחוד עם הרבה נשים כשאשתו משמרתו

בדין יחוד של אשה אחת והרבה אנשים או איש אחד והרבה נשים כתב הרמב"ם^[42] :

(40) דף פ ע"ב.

(41) קב"ו סעיף ב.

(42) פרק כ"ב הלכה ח.

לא תתייחד אשה אחת, אפילו עם אנשים הרבה, עד שתהיה אשתו של אחד מהם שם. וכן לא יתייחד איש אחד, אפילו עם נשים הרבה.

במציאות של יחוד אשה אחת והרבה אנשים כתב הרמב"ם להתיר כשאשתו של אחד מהם שם, אולם לגבי יחוד של איש אחד והרבה נשים השמיט הרמב"ם את ההיתר של "אשתו עמו", ויש לברר האם ניתן ללמוד מכאן כי לדעתו היתר אשתו עמו אינו מועיל ביחוד של איש אחד והרבה נשים?

המקנה^[43] דייק מלשון הרמב"ם שאכן ההיתר של אשתו עמו אינו מועיל ביחוד של איש אחד והרבה נשים, כי הוא פסק כרבנן החולקים על ר"ש ואינם סוברים שקיים היתר של אשתו משמרתו, אלא לדעתם אשתו תחפה עליו אם יזנה, אולם ישנו מצב שבו תועיל העובדה שאשתו עמו, והוא כאשר חוץ ממנו ואשתו נמצאים במצב יחוד עוד אשה אחת עם הרבה אנשים [המוגדרים כפרוצים לדעת הרמב"ם]. טעם ההיתר במציאות זו אינו מבוסס על כך שאשתו משמרת אותו שלא יזנה, שהרי לדעת רבנן אשתו מחפה על זנותו, אלא משום שיש כאן מהלך שלם של שמירה הדדית, ראשית, הבעל שומר על אשתו שלא תזנה ולכן האשה שבעלה כאן שמורה מהזנות. שנית, כיון שהיא אינה יכולה לזנות אנו אומרים שאשה זו שומרת על חברתה שלא תזנה עם שאר האנשים מחשש שמא זו שאינה מזנה תפרסם את מעשיה. אולם עדיין חסרה כאן שמירה על הבעל שלא יזנה עם האשה הזרה, [שהרי לדבריו אין דין של אשתו משמרתו] אך גם דבר זה בא על פתרונו כי אף אחד מהאנשים אינו יכול לזנות [שהרי שתי הנשים שמורות מהם], ממילא הם אינם מזנים, וא"כ הם מהווים שומר שהבעל לא יזנה עם האשה הזרה. נמצא א"כ שביחוד של אשה אחת והרבה האנשים אין חשש זנות אם אשתו של אחד מהם כאן, אך לא מטעם שאשתו משמרתו אלא מטעם שהוא משמר אותה. לדעת המקנה זוהי גם המציאות עליה מדובר בגמ' בע"ז [היינו יחוד של אשה אחת עם הרבה גויים], ואז גם רבנן מודים שקיים היתר יחוד בישראל פרוצים כשאשתו של אחד מהם שם.

אולם דבריו של המקנה קשים מכמה סיבות. ראשית, עולה מדבריו כי לרמב"ם היתר של אשתו משמרתו אינו קיים, אך כבר תמה הדבר הלכה^[44] כי נתעלמו ממנו דברי הרמב"ם המפורשים שם בתחילת הפרק^[45]:

כל אשה שאסור להתייחד עמה, אם היתה אשתו עמו הרי זה מותר להתייחד, מפני שאשתו משמרתו. אבל לא תתייחד ישראלית עם העובד כוכבים, ואע"פ שאשתו עמו.

הרי שלרמב"ם קיים היתר של אשתו משמרתו גם ביחוד של איש אחד ואשה אחת, ושם הרי לא ניתן לעשות את החשבון שעשה המקנה ביחוד של אשה אחת והרבה אנשים. לעיל הבאנו שדעת המ"מ והכ"מ כי הרמב"ם פסק כר"ש ולא כרבנן. אם

(43) קידושין דף פ ע"ב על תוס' ד"ה ר"ש.

(44) פרק ו' הערה א.

(45) הלכה ד.

הרמב"ם מתיר יחוד איש אחד ואשה אחת כשאשתו עמו, כ"ש שיתיר יחוד של איש אחד ושתי נשים כשאשתו עמו, שכן בתוס'^[46] מבואר כי עם אשה אחת- חמור יותר הדין מאשר עם שתיים לענין אשתו משמרתו, הרי שברמב"ם מבואר בניגוד לדין שהסיק המקנה מלשונו בדין הרבה נשים והרבה אנשים.

שנית, גם עצם דיוקו של המקנה מדברי הרמב"ם בדין הרבה אנשים והרבה נשים נסתר, שכן המקנה דקדק מכך שהרמב"ם השמיט כאן היתר אשתו עמו, אך לאור מה שכתבנו לעיל כי הרמב"ם הביא דין אשתו עמו בריש הפרק, אין כל קושי, שכן הרמב"ם השמיט כאן היתר אשתו עמו משום שסמך על דבריו המפורשים בתחילת הפרק.

בנוסף לכך קשה על המקנה, שמדברי הב"י מבואר כי הרמב"ם סומך על היתר אשתו עמו גם ביחוד של איש אחד וכמה נשים, שכן בהסבר פסיקת הרמב"ם בדין יחוד באשה אחת עם אנשים הרבה כשאשתו של אחד מהם שם כתב הב"י שלוש אפשרויות. הראשונה והשניה הן שהרמב"ם גורס במשנה^[47] כגרסת תוס', שהיתר אשתו עמו נאמר בהקשר של יחוד איש אחד ושתי נשים, אלא שגם רבנן מודים להיתר זה שהלכה כר"ש. לפי הסבר זה מבואר כי המקור ממנו למד הרמב"ם את היתר אשתו עמו, הוא המשנה שמשמשת בו במציאות של איש אחד ושתי נשים, הרי שלרמב"ם היתר אשתו עמו מועיל גם ביחוד של איש אחד וכמה נשים.

לאור כל הנ"ל נראה פשוט כי למעשה אשתו משמרתו הוא היתר המועיל גם ביחוד עם אשה אחת וגם ביחוד עם כמה נשים, וכ"כ הדבר הלכה^[48]. ומה שהרמב"ם השמיט דין זה בהלכה ח כיון שסמך על זה שכתב אותו כבר לעיל בהלכה ד.

6. אשתו משמרתו בגוי ובישראל בפרוץ
א. דיוק הפוסקים מהגמ' בע"ז

המשנה במסכת ע"ז^[49] אוסרת לאשה להתיחד עם הגויים מפני שהם חשודין על העריות. הגמ' מבררת מהי המציאות בה חידשה המשנה כי יחוד עם גוי נאסר :

לא תתייחד אשה עמהם. במאי עסקינן? אילימא בחד, דכוותה גבי ישראל מי שרי? והתנן: לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים! אלא בתלתא, דכוותה גבי ישראל בפרוצים מי שרי ואמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא בכשרים, אבל בפרוצים אפילו עשרה נמי לא... לא צריכא - באשתו עמו, עובד כוכבים אין אשתו משמרתו, אבל ישראל אשתו משמרתו.

(46) קידושין דף פ ע"ב ד"ה ר"ש.

(47) דף פ ע"ב.

(48) סימן וס"ק א.

(49) בדף כ"ב ע"א.

בשלב ראשון מנסה הגמ' להעמיד את המשנה ביחוד ישראלית אחת עם שלושה גויים. הגמ' דוחה אפשרות זו, שכן מצב זה אסור גם ביחוד עם שלושה ישראלים פרוצים, וא"כ ודאי אסור להתייחד עם שלושה גויים שהרי הם פרוצים, ומה א"כ חידשה המשנה שאסרה להתייחד עם הגויים בכה"ג? מדברי הגמ' כאן עולה כי הגוי נחשב לפרוץ, והחידוש של המשנה הוא שיש מצב המותר ביחוד עם ישראל פרוץ אך אסור ביחוד עם גוי.

מסקנת הגמ' היא שהמציאות האסורה ביחוד עם גוי היא כשהישראלית מתייחדת עם גוי שאשתו עמו. לאור הנחת הגמ' לעיל, כי המציאות המוזכרת במשנה מותרת בישראל פרוץ, יש להסיק כי היתר אשתו עמו מועיל בישראל פרוץ^[50] ודווקא בגוי, שהוא גרוע מישראל פרוץ, אשתו אינה משמרתו.

כך הסביר הב"ח ביו"ד^[51] את מקורו של הטור שכתב שם^[52] כי בישראל פרוץ מועיל יחוד כשאשתו עמו.

כך גם נראה מלשון הרמב"ם^[53] שכתב :

כל אשה שאסור להתייחד עמה- אם היתה אשתו עמו- ה"ז מותרת להתייחד מפני שאשתו משמרתו, אבל לא תתייחד ישראלית עם הכותי, ואע"פ שאשתו עמו, שאין אשתו של כותי משמרתו ואין להן בושה.

משמע שהיחוד המותר בישראל הוא באותה מציאות בה היחוד עם גוי אסור, וכמו שבגוי פרוץ אשתו אינה משמרתו, כך מנגד בישראל פרוץ אשתו משמרתו והיחוד עם כשאשתו עמו- מותר^[54].

כן יש ללמוד גם מהמשך דברי הרמב"ם^[55] בדין יחוד אשה אחת והרבה אנשים, שכתב:

לא תתייחד אשה אחת אפילו עם אנשים הרבה עד שתהיה שם אשתו של אחד מהם.

המ"מ הסביר כי טעמו של הרמב"ם לאסור יחוד אשה אחת עם הרבה אנשים הוא משום שנקט כרב שכל האנשים כיום מוגדרים כפרוצים, ואסור לאשה אחת להתייחד עם שני פרוצים. לפי זה הרמב"ם עוסק כאן ביחוד של אשה אחת עם הרבה פרוצים,

50) עיין בתוס' ע"ז דף כ"ה ע"ב ד"הלא צריכא שהוכיח בצורה כזו "וא"ת אמאי לא מוקי לה בשיש עמה תינוקת דבכי האי גוונא בישראל שרי ליחודי".

51) סימן קנ"ג ד"ה ולא תתייחד.

52) יו"ד סימן קנ"ג שם.

53) איסורי ביאה פרק כ"ב הלכה ד.

54) ועוד שלרמב"ם סתם ישראל נחשב פרוץ ובכל אופן התיר אשתו עמו, וכבר כתבנו כמה פעמים כי אין לחלק בין פרוץ ממש לבין מי שרק מוחזק כפרוץ.

55) שם הלכה ח.

ולמרות זאת סיים כי אם אשתו עמו היחוד מותר, הרי שגם בפרוצים, בהם עוסק הרמב"ם כאן, מועיל היתר אשתו עמו משום שאשתו משמרתו. הוכחה זו הובאה גם בש"ך ביו"ד^[56], אלא שהתייחס ללשון השו"ע, אך לשון השו"ע ממנה הוכיח הש"ך היא בעצם לשון הרמב"ם כאן.

הב"ח באהע"ז^[57] כתב שמוסכם על כל הפוסקים כי גם בפרוץ מועיל היתר של אשתו עמו. כן פסקו גם הט"ז^[58] והעצי ארזים^[59], וגם השער יוסף לחיד"א^[60] כתב כי לרוב הפוסקים^[61] אפילו בפרוצים אומרים כי אשתו משמרתו כפשטות הסוגיא בע"ז^[62].

ב. סברת ההיתר באשתו עמו בפרוץ

לפי הטעם שאשתו משמרתו, כיון שחושש שאשתו לא תאפשר לו לזנות משום שהיא תצעק ומתוך כך גם האשה הנתבעת לזנות תסוג אחור ולא תשמע לו^[63], הרי שגם בפרוץ נימוק זה קיים, שכן גם אשתו של פרוץ תצעק במר נפשה. אולם גם לפי הנימוק השני שכתב הרמב"ם, שהבעל בוש מלזנות בפני אשתו, נראה כי גם ישראל פרוץ בוש מלזנות בפני אשתו, ודווקא בגויים אין בוש כזו.

ג. פרוץ שאשתו פרוצה

הדבר הלכה^[64] כתב כי לכאורה נראה כי אפילו אם גם אשתו של הפרוץ היא פרוצה, היא משמרתו מלזנות. ראייתו לכך היא כי מפירוש רש"י על הגמ' בע"ז שהבאנו לעיל מבואר כי אשת הגוי פרוצה גם היא, שכן הסיבה שאינה מקפידה על זנותו של בעלה היא משום שגם היא בעצמה מזנה. לעיל הסברנו כי מהגמ' מוכח שאותה מציאות האסורה בגוי מותרת בישראל פרוץ, וא"כ אם בגוי המציאות שאשתו אינה משמרתו

(56) יורה דעה סימן קנג ס"ק ד.

(57) סימן כ"ב ד"ה מי שאשתו.

(58) יו"ד סימן קנ"ג ס"ק ד.

(59) אבן העזר סימן כ"ב ס"ק י"ג בסופו.

(60) סימן ג.

(61) הסיבה שהשער יוסף כתב שכן הוא דווקא "לרוב הפוסקים" היא משום שבסימן א ד"ה "עוד נראה לקע"ד" כתב כי דעת ר"ת והטור שאדם פרוץ אינו בוש מאשתו ולכן אינה משמרתו ומה שכתב הטור ביו"ד סימן קנ"ג "ולא תתיחד אשה עמהם אפילו הם רבים ונשותיהם עמהם וכהאי גוונא בישראל שרי ובגוי אסור" כשהגויים רבים ונשותיהם עמהם אסור ובצורה זו בישראל כשיש כמה פרוצים ונשותיהם עמהם מותר. לפי זה הסביר החיד"א כי מה שכתב הטור באבן העזר "מי שאשתו עמו מותר להתיחד עם הנשים שאשתו משמרתו אבל ישראלית לא תתיחד עם העכו"ם אע"פ שאשתו עמו" מתייחס לייחוד עם ישראל כשר. כנראה כך יעמיד החיד"א גם את הסוגיא בע"ז, שלמסקנת הגמ' המשנה עוסקת בייחוד עם גויים רבים שנשותיהם, שמצב זה בגוי אסור ואילו בישראל פרוץ מותר, אך ישראל פרוץ אחד אין אשתו משמרתו. כך הביין החיד"א בדברי הלחם סתרים למהר"ש אלגאזי על ע"ז דף כ"ה ע"ב על תוס' ד"ה לא.

(62) דף כ"ה ע"ב.

(63) שער יוסף סימן א עמוד ג.

(64) סימן ו סעיף ז.

היא מציאות של אשתו פרוצה, אזי כנגד זה בישראל אשתו משמרתו גם כאשר היא פרוצה.

אלא שלכאורה יש להבין מה טעם ההיתר באשתו פרוצה, הרי לכאורה כאן אין לחוש שאשתו תמנע ממנו לזנות שהרי גם היא מזנה, וכמו כן לכאורה אין לו בושה ממנה שכן גם היא בכלל החטא? אולם נראה שצריך לומר שאין זה כך, ואשת ישראל הפרוצה אינה מגיעה לשפל המדרגה של גויים שלא איכפת להם כשבעליהן מזנים בפניהן, וודאי שתמנע ממנו את מעשה הזנות, וכמו כן גם טעם הבושה קיים כאן, שכן הישראל הפרוץ יתבייש מאשתו הפרוצה שכן סו"ס עושה מעשה שידוע שהוא אינו ראוי.

ד. הרבה גויים שנשותיהם עמהם

מפשט הגמ' בע"ז שהבאנו לעיל מוכח כי בגויים, גם אם הם רבים - אין אשתו משמרתו שהרי הגמ' העמידה בתחילה בשלושה, ובמסקנתה כשתירצה באשתו עמו לא חזרה בה מהאוקמייתא שהעמידה בתחילה בשלושה אלא שהוסיפה שמדובר כשאשתו עמו, והיינו שלמסקנא המשנה עוסקת ביחוד עם הרבה גויים שנשותיהם עמהם. מגמ' זו מבואר כי גם בגויים רבים אין היתר של אשתו עמו מועיל כי היא אינה משמרתו, וכך כתבו למעשה הטור והשו"ע^[65]:

לא תתייחד ישראלית עם עובדי כוכבים, אפילו הם רבים ונשותיהם עמהם.

הט"ז^[66] והגר"א^[67] כתבו שהמקור הוא הגמ' בע"ז שהבאנו.

7. אשתו משמרתו באדם שעסקו עם הנשים
א. מחלוקת הראשונים בהסבר משנת מי שעסקו עם הנשים

הדין של אשתו משמרתו הוזכר במשנה בקידושין בדף פ"ב וז"ל :

לא יתייחד אדם עם שתי נשים, אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים; רבי שמעון אומר: אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים בזמן שאשתו עמו וישן עמהם בפונדקי, מפני שאשתו משמרתו...

במשנה הבאה בפרק^[68] הוזכר דין יחוד עם מי שעסקו עם הנשים :

כל שעסקו עם הנשים לא יתייחד עם הנשים.

65) יו"ד סימן קנ"ג סעיף ד.

66) שם ס"ק ד.

67) שם ס"ק ח.

68) קידושין דף פ"ב ע"א

על משנה זו הקשו הראשונים: מה החידוש בדין יחוד עם מי שעסקו עם הנשים, הרי גם לאדם רגיל אסור להתייחד עם הנשים כמו ששנינו במשנה הקודמת שאיש אחד לא יתייחד עם שתי נשים?

ביישוב קושי זה ישנם שני מהלכים שונים בראשונים:

קבוצה אחת מן הראשונים סוברת כי מי שעסקו עם הנשים חמור מסתם אדם, והמשנה השנייה מתייחסת לאחד ההיתרים הקיים במשנה הראשונה ומחדשת שהוא אינו קיים במי שעסקו עם הנשים. אולם נחלקו בעלי דיעה זו מהי החומרה במי שעסקו עם הנשים יותר משאר אנשים.

1. לדעת רש"י במשנה הראשונה התירו לאיש אחד להתייחד עם שלוש נשים [ורק עם שתיים אסור], היתר זה אינו קיים במי שעסקו עם הנשים והוא אסור ביחוד אפילו עם הרבה נשים^[69].

2. התוס' סובר כי דין עסקו עם הנשים מתייחס להיתר של "אשתו עמו", הקיים רק בסתם אדם ולא במי שעסקו עם הנשים.

3. הרמב"ן והריטב"א הסבירו כי דין "מי שעסקו עם הנשים" מתייחס להיתר יחוד שני אנשים ואשה אחת. רק בסתם אדם התירו יחוד שני אנשים ואשה אחת, אך מי שעסקו עם הנשים נחשב לפרוץ ולא התירו בו יחוד אפילו של כמה אנשים ואשה אחת.

קבוצה שנייה בראשונים הבינה כי מי שעסקו עם הנשים קל יותר מסתם אדם ולכן היתה ה"א לומר כי החומרות הקיימות באדם רגיל לא תהיינה תקפות במי שעסקו עם הנשים, ולכן הוצרך התנא לחדש כי גם במי שעסקו עם הנשים ישנו אסור יחוד בדיוק בגדרים של סתם אדם. כן הסבירו הר"ח והרמב"ם.

ב. הסוברים כי מי שעסקו עם הנשים חמור מסתם אדם

כעת נבאר את שיטות הראשונים הנ"ל אחת לאחת ונברר מה דעתם לגבי היתר של אשתו עמו במי שעסקו עם הנשים.

שיטת תוס' היא כי המשנה העוסקת במי שעסקו עם הנשים באה לחדש כי ההיתר של אשתו עמו המופיע במשנה הקודמת אינו קיים במי שעסקו עם הנשים, ולכן מי שעסקו עם הנשים אסור להתייחד עמהן אפילו אם אשתו עמו.

לעיל הבאנו את דברי התוס'^[70] שגורסים במשנה הראשונה כך "רבי שמעון אומר: אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים, ובזמן [ולפנינו הגירסא בלי ואו - "בזמן"] שאשתו עמו ישן עמהן בפונדקי". לפי גירסתם ר"ש מתיר יחוד של איש אחד ושתי נשים ללא כל מגבלה [גם אם אשתו אינה עמו], והסיפא העוסקת במי שאשתו עמו אינה דברי

69) כך פירש גם תוס' ר"י הזקן על ה"ה, והרשב"א בתשובה ח"א סימן תקפ"ז כתב שיותר נראים דברי רש"י.

70) דף פ ע"ב ד"ה "רבי שמעון".

ר"ש אלא דברי הכל והיא באה לחדש כי אם אשתו עמו- היחוד מותר אפילו עם אשה אחת.

לפי פירוש זה מתבאר כי הרישא של המשנה הראשונה שאסרה יחוד איש אחד ושתי נשים עוסק באופן בו אין אשתו עמו, וממילא ניתן לומר כי המשנה השנייה העוסקת במי שעסקו עם הנשים, מתייחסת למצב אחר, שאשתו עמו, ולפי זה אין כפילות בדברי המשנה, כי הראשונה עוסקת באופן שאין אשתו עמו, ולכן ת"ק אסר את היחוד, והשנייה עוסקת באופן שאשתו עמו, ולכן היחוד באופן זה אסור רק במי שעסקו עם הנשים ולא בסתם אדם.

שיטה זו הובאה גם בתוס' רא"ש, בתוס' ר"פ^[71] וברא"ש^[72] בשם ר"ת :

ור"ת ז"ל פי' ואפילו אשתו עמו הואיל ועסקו עם הנשים לבו גס במ ואינו בוש מאשתו.

גם המרדכי^[73] הביא שיטה זו בשם הר"י.

בהגהת הגר"א על המשנה^[74] "אף איש אחד מתייחד בזמן שאשתו עמו"- כתב כי פירוש התוס' [ד"ה לא יתיחד] הוא נכון.

לפי דרך זו מבואר כי היתר אשתו עמו אינו קיים במי שעסקו עם הנשים.

אלא שיש להבין כיצד ניתן לומר כי היתר אשתו משמרתו אינו מועיל במי שעסקו עם הנשים, הרי אשתו משמרתו מועיל אפילו בפרוץ א"כ כיצד אפשר לומר כי במי שעסקו עם הנשים [שהוא אדם כשר] דינו חמור יותר?

אכן העצי ארזים^[75] הקשה על דינו של ר"ת את הקושיא הנ"ל והוכיח כי גם למי שעסקו עם הנשים מותר להתייחד עם אשה כשאשתו עמו. הוא הוכיח בתחילה שמי שעסקו עם הנשים קל יותר מפרוץ מדין יחוד של איש אחד ושתי נשים. בפרוץ קי"ל כי אסור לשני פרוצים להתייחד עם אשה אחת, לעומת זאת לגבי מי שעסקו עם הנשים קיים היתר יחוד של שני אנשים ואשה אחת. נתון זה לומד העצי ארזים מכך שכדוגמא לאנשים כשרים שמותר לשניים מהם להתייחד עם אשה מביאה הגמ'^[76] את רב חנינא בר פפי וחבריו, ופירש רש"י כי בין חבריו של ר"ח ב"פ נכלל גם רב כהנא שנחשב לאדם כשר. הנה לגבי רב כהנא מסופר בגמרא^[77] כי התעסק במכירת סלים לנשים [ומתוך כך בא לנסיון עם מטרוניתא אחת שתבעתו לדבר עבירה], וא"כ הרי הוא היה

71 קידושין דף פ ע"א.

72 קידושין פרק ד סימן כ"ז.

73 פרק ד סימן תקל"ט.

74 דף פ ע"ב.

75 סימן כב' ס"ק יג.

76 קידושין דף פ"א ע"א.

77 קידושין דף מ ע"א .

אחד ש"עסקו עם הנשים", ומוכח מכאן^[78] כי גם מי שעסקו עם הנשים מותר ביחוד של שני אנשים ואשה אחת. ממילא כיון שהוכחנו כי מי שעסקו עם הנשים קל יותר מפרוץ [שכן למי שעסקו עם הנשים הותר יחוד של שני אנשים ואשה, ובפרוץ אסור], ק"ו שההיתר של אשתו עמו המועיל בפרוץ, יועיל גם במי שעסקו עם הנשים^[79].

יש להעיר כי העצי ארזים מקשה מכח גמ' על הריטב"א ועל ר"ת וכן על הרא"ש והטור המביאים דברי ר"ת.

אולם נראה כי ניתן לסתור ראייתו שכן למרות שלעניין יחוד שני אנשים ואשה אחת פרוץ חמור ממי שעסקו עם הנשים, בכל זאת לגבי היתר אשתו משמרתו דווקא מי שעסקו עם הנשים חמור יותר. הטעם לכך הוא משום שפרוץ- רק הוא פרוץ אך הנשים אינן פרוצות עמו, ולכן יש לאשתו כח לשומרו, אולם במי שעסקו עם הנשים יש פירצה משני הכיוונים: מצידו יש אוירת פריצות עם הנשים, ובנוסף לכך גם מצידן ישנה אוירה כזו, ולכן דינו חמור מאדם פרוץ ולמרות הבושה עלול לחטוא.

עוד ניתן לומר כי עצם ההנחה שמי שעסקו עם הנשים קל יותר מפרוץ אינה מוסכמת, שהרי הרמב"ן שנביא לקמן^[80] סובר כי מי שעסקו עם הנשים חמור מפרוץ וגם בו אסור יחוד של שני אנשים ואשה אחת. לפי זה צריך ליישב כי מה שאמרו שרב כהנא נחשב לאדם כשר- אין הכוונה שמוותר לו יחוד של איש אחד וכמה נשים, שהרי עסקו עם הנשים, אלא הכוונה היא כי אדם במדרגת קדושתו, שאין עסקו עם הנשים, נחשב לכשר. רב כהנא הוא רק דוגמא לאדם בעל יראת השמים והקפדה על המצוות. עוד אפשר לומר, כי למרות שמי שעסקו עם הנשים חמור יותר מפרוץ, אך רב כהנא הוכיח שלמרות שעסקו עם הנשים- הוא איש כשר, שהרי עמד בנסיון קשה עם אותה מטרוניתא, ולכן נחשב לאדם כשר חרף העובדה שעסקו עם הנשים ואין ללמוד ממנו לסתם אדם שעסקו עם הנשים.

כעת נבוא לברר מהי דעת רש"י והרמב"ן לגבי חידושו של התוס' שאדם שעיסוקו עם הנשים אין את ההתיר של אשתו משמרתו. גם רש"י והרמב"ן הבינו כי מי שעסקו עם הנשים חמור מסתם אדם, אלא שיש להבין האם לדעתם חומרא זו תבוא לידי ביטוי גם בכך שבמי שעסקו עם הנשים אין היתר להתיחד כשאשתו עמו.

78 מדברי העצי ארזים יש ללמוד שסובר כמו השב יעקב והבית מאיר בדין יחוד עם אחד כשר ואחד פרוץ, והיינו שגם לדעתו אסור לכשר ופרוץ להתייחד עם אשה. זאת בניגוד ליש"ש הסובר כי יחוד כזה מותר [מחלוקת זו הובאה במאמר "מספר המתייחדים עם אשה אחת" בפרק 8]. אם העצי ארזים היה סובר כמו היש"ש, נפלה ראייתו מרב כהנא, שכן עם רב כהנא היה אדם נוסף ועל כן היחוד היה מותר.

79 בדפוס הרגיל של העצי ארזים מופיעים המילים הבאות "כ ש אשתו עמו". במבט ראשון נראה כי הכוונה "כשאשתו עמו" אך מגוף הדברים מוכח כי הכוונה "כ"ש אשתו עמו" ולאור הבנה זו הסברנו את דבריו בפנים.

80 והגמ' בע"ז דף כ"ה ע"ב אמנם מדובר בישראל פרוץ שאשתו משמרתו אך לא בעסקו עם שזה גם בישראל אסור.

רש"י הסביר כי החידוש של המשנה העוסקת בדין מי שעסקו עם הנשים הוא שההיתר של יחוד עם שלוש נשים אינו קיים בו. מהי דעת רש"י לגבי היתר של אשתו עמו במי שעסקו עם הנשים?

רש"י ביסס את פירושו על לשון התנא שבמשנה הראשונה כתב שאסור לאיש להתיחד עם "שתי נשים" משמע שעם שלוש מותר, ואילו המשנה השנייה, בדין מי שעסקו עם הנשים, כתבה "לא יתייחד עם הנשים" – משמע שגם עם שלוש ומעלה אסור. בפשטות נראה לפי פירושו זה כי דווקא בדין יחוד עם שלוש נשים חמור מי שעסקו עם הנשים מסתם אדם, אך לגבי היתר אשתו עמו, אין הבדל בין מי שעסקו עם הנשים לבין סתם אדם וגם במי שעסקו עם הנשים קיים היתר של אשתו משמרתו.

הסברא בחילוק זה הוא כי היתר יחוד עם שלוש נשים מבוסס על כך שהנשים יפרסמו את חטאו, אולם במי שעסקו עם הנשים יש חשש שהנשים לא יפרסמו את מעשיו ויחפו עליו. לגבי היתר של אשתו משמרתו ניתן לומר שהוא קיים גם במי שעסקו עם הנשים, שכן ההיתר כאן מבוסס על כך שאשתו תקים קול ענות גבורה אם יחטא, ובנוסף לכך הוא מתבייש מאשתו. סברות אלו יכולות להיות תקפות גם במי שעסקו עם הנשים ועל כן היתר אשתו עמו קיים גם במי שעסקו עם הנשים.

מאידך ניתן לומר כי רש"י מסכים לדברי התוס' כי באדם שעסקו עם הנשים אין היתר של אשתו משמרתו קיים והמשנה של אשתו משמרתו עוסקת באדם כשר רגיל ולא במי שעסקו עם הנשים. אמנם לפי הסבר רש"י המשנה של מי שעסקו עם הנשים חידשה את האיסור שלו להתייחד עם שלוש נשים^[81], אך כוונת התנא לחדש כי מי שעסקו עם הנשים חמור מסתם אדם, והתנא השמיע לנו חידוש זה לגבי היתר יחוד עם כמה נשים אך אנו נמשיך אותו גם להיתר יחוד כשאשתו עמו.

לדרך זו אין ניתן לומר כי טעם היתר אשתו עמו הוא כפי שכתב הרמב"ם בטעם הראשון, שאשתו תקים קול ענות גבורה ותמנע אותו מלחטוא, שאם כן היתר זה קיים גם במי שעסקו עם הנשים. ולכן יש לומר כי לרש"י טעם זה אינו קיים כי לדעתו אשה מחפה על בעלה הנואף, כי פירסום חטאו פוגע גם בה.

לכן עלינו לומר בדעת רש"י כי היתר אשתו משמרתו מבוסס על כך שהבעל יתבייש מאשתו, וסברא זו קיימת גם במי שעסקו עם הנשים.

אלא שא"כ, לכאורה אין קשר בין הדין המופיע במשנה שמי שעסקו עם הנשים אסור להתייחד עם כמה נשים, לדין שבמי שעסקו עם הנשים אין היתר אשתו משמרתו קיים, שכן רש"י כתב כי סיבת האיסור בשלוש נשים מבוסס על כך שהן מחפות עליו, ואילו הסיבה שאין היתר אשתו משמרתו קיים במי שעסקו עם הנשים היא משום שאינו מתבייש מאשתו ואלה הם טעמים שונים. א"כ, כיצד סמך התנא העוסק במי שעסקו

81 רש"י דייק זאת מלשון המשנה שנקטה במי שעסקו עם הנשים איסור של ייחוד עם "הנשים" ואילו המשנה הראשונה דיברה על ייחוד עם "שתי" נשים דווקא.

עם הנשים על כך שנלמד מהאיסור להתייחד עם שלוש נשים על האיסור להתייחד כשאשתו משמרתו, הרי דינים אלה מבוססים על טעמים שונים?

אפשר לומר כי הסיבה שהנשים מחפות על מי שעסקו עמהן הוא משום שלבו גס בהן ויש ביניהם יחסים מיוחדים חסרי בושה שאין לאדם רגיל [כגון אומן המקיז דם או רופא הרגיל לגעת בנשים]. ממילא מסתבר שלאדם כזה יש פחות בושה מאדם רגיל לזנות בפני אשתו כיון שיודעת שדרכו להתעסק עם נשים וחדל חששו שמקרה שמחסום הבושה אינו חזק מספיק הרי שהיצר יתגבר עליו.

לדרך זו ניתן לומר שגם רש"י יודה לתוס' שבאדם שעסקו עם הנשים אין היתר של אשתו עמו מועיל, אך כאמור אין זה מוכרח ברש"י ואפשר גם לומר כי הוא חולק על חידושו של התוס'.

הרמב"ן^[82] בחידושו כתב :

והא דתנן: כל שעסקו עם הנשים לא יתייחד עמהן - אפשר לפרשה אפילו בשני אנשים לפי שהם חשודים על העריות, וגריעי מפרוצים סתם, ואפי' בהם אמר רב (פ' ב') אפילו בעשרה נמי לא^[83].

כן כתב בשמו גם חידושי הריטב"א^[84] :

ואיכא למימר דסיפא אתאן לכשרים, דקיימא לן דאשה אחת מתייחדת עם שני אנשים בכשרים כדמפרש בגמרא, אבל אם עסקו עם הנשים - ה"ל כפריצים ואין אשה אחת ולא הרבה מתייחדין עמהן אע"פ שהם שנים, וכן פירש רבינו הגדול ז"ל.

שיטת הרמב"ן והריטב"א היא שהמשנה באה לחדש כי מי שעסקו עם הנשים מוגדר כפרוץ, ולרמב"ן אף גרוע מכך, וממילא למעט יחוד של שני אנשים שעיסוקם עם הנשים עם אשה אחת.

מה תהיה דעתם בדין יחוד עם מי שעסקו עם הנשים כשאשתו עמו? נראה כי לשיטת הריטב"א, שנותן למי שעסקו עם הנשים מעמד של פרוץ, ניתן ללמוד כי גם מי שעסקו עם הנשים מותר ביחוד כשאשתו עמו, שכן כמו שבפרוץ ממש היתר אשתו עמו מתיר יחוד, כך יועיל היתר זה גם במי שעסקו עם הנשים שדינו כפרוץ.

(82) מסכת קידושין דף פב עמוד א.

(83) עיין בשו"ת הרשב"א חלק א סימן תקפז שהקשה על פירוש זה של הרמב"ן. "יש שפירשו דהכא אפילו בתרי וכשרי דכיון דעסקן עם הנשים לא יתייחדו עמהם. ודברי רש"י ז"ל יותר נראין דלא קאמר לא יתייחדו אלא לא יתייחד". כך הקשה גם התאווה לעינים למהר"ש אלגאזי קידושין דף פ"ב ע"ב מעצמו "דכיון דכל עיקרו של תנא לא נחית אלא לאשמענין אע"פ שהם שנים וכולים היכי נקט בלשון יחיד כל שעסקו עם הנשים כל שעסקן הל"ל" והעצי ארזים סימן כ"ב ס"ק י"ג כתב שהכונה אפילו לאחד פרוץ ואחד כשר.

(84) מסכת קידושין דף פ עמוד ב נראה שזו כוונת הר"ן על הרי"ף סוף קידושין ד"ה לא יתייחד בשם ואחרים פירשו לפי הגהות דרך תמים המובא בהגהות וציונים על ש"ס בהוצאת עוז והדר וכ"כ גם בשער יוסף סימן א.

לעומת זאת מלשון הרמב"ן שכתב שמי שעסקו עם הנשים "גריעי מפרוצים", לא ניתן ללמוד מדין פרוץ לדין מי שעסקו עם הנשים, שכן אפשר שדווקא בפרוץ התירו כשאשתו עמו, אם מי שעסקו עם הנשים חמור יותר מפרוץ, לגביו אין ההיתר של אשתו עמו שייך.

החקרי לב^[85] עמד על השאלה אותה ניסינו לברר לעיל, מהי דעת רש"י והרמב"ן לגבי חידושו של התוס' שבמי שעסקו עם הנשים - אין היתר של אשתו עמו, וכתב כך:

ולהאי מילתא פליגי בה רבנן [הראשונים]. מר אמר חדא ומר אמר חדא, וכיון דכן די לנו לומר קולא אחת דיש בשאר אינשי ברוכל אסור ולא מחמירנן ביה בכל מילי, אלא לדעת רש"י לענין זה גרעי רוכל מבשאר אינשי דבהרבה נשים אסור, ולדעת ר"ת גרע רוכל דאין אשתו משמרתו ולהריטב"א גרע דאפילו כשר חשיב כפרוץ והיינו לדבר הזה דוקא...ועוד ראייה לזה, דאי לדברי ר"ת יהבינן ליה חומרי דהיינו דאפילו בכשירים, והוא הדין בפתח פתוח לר"ה או בעלה בעיר, וכן שאר הדברים הנאמרים שם, א"כ חידוש גדול הוא בפוסקים ראשונים ואחרונים.

דעתו היא כי כל אחד מן הראשונים שמסביר מהי המציאות בה חמור מי שעסקו עם הנשים משאר אנשים, לא אמר אלא את חומרתו בלבד, וכל ראשון סובר כי החומרות האחרות המוזכרות בראשונים האחרים אינן נכונות למעשה. דברים אלה הם בניגוד לאחת האפשרויות שכתבנו לעיל בדעת רש"י וכן בניגוד למה שדייקנו לעיל מלשון הרמב"ן שיתכן כי מודים לחידוש של התוס'.

ג. הסוברים כי מי שעסקו עם הנשים קל מסתם אדם

הרא"ש^[86] הביא את פירוש ר"ח על דברי המשנה:

ור"ח ז"ל פי' כל שעסקו עם הנשים - אע"פ שנושא ונותן תמיד עמהן - לא יתייחד עמהם. משמע שרוצה לומר: אע"פ שהיה ראוי להתיר לו יותר משום דבעבדיתה טריד או משום דאינו יכול ליהרר - אפ"ה אסור. וקצת קשה לפי' זה דה"ל למיתני לעיל לא יתייחד איש עם שתי נשים ואפלו עסקו עמהן.

פירושו של הר"ח הובא גם במרדכי^[87] בשם הרב אלחנן.

כן פסק גם הרמב"ם^[88] וז"ל:

אפילו איש שעסקו ומלאכתו עם הנשים אסור לו להתייחד עם הנשים, כיצד יעשה? יתעסק עמהן ואשתו עמו או יפנה למלאכה אחרת.

(85) אבן העזר סימן י"ט.

(86) קידושין פרק ד סימן כז.

(87) קידושין סימן תק"מ.

(88) הלכות איסורי ביאה פרק כב הלכה ח.

מלשון הרמב"ם נראה כי במי שעסקו עם הנשים היה צד להתיר יחוד עם הנשים והחידוש הוא שלא התרנו בו יחוד יותר משאר אדם, והיינו שהרמב"ם פירש את המשנה כר"ח, וכ"כ בדעת הרמב"ם הרשב"א בתשובה^[89], המ"מ על הרמב"ם והבית יוסף^[90].

מפירוש זה של הר"ח שהוא המקור לדברי הרמב"ם והשו"ע עולה, כי מי שעסקו עם הנשים אינו שונה משאר אדם ומותר לו להתיחד עם אשה בזמן שאשתו עמו מפני שאשתו משמרתו.

ד. דעת השו"ע

השו"ע^[91] העתיק את לשון הרמב"ם בדין מי שעסקו עם הנשים וכתבו שם הגר"א^[92] והח"מ כי שיטתו היא כר"ח הסובר כי המשנה חידשה שאפילו מי שעסקו עם הנשים אסור ביחוד עם שתי נשים, והיינו שלדעתו מי שעסקו עם הנשים אינו חמור מסתם אדם.

לפי זה דעת השו"ע להתיר למי שעסקו עם הנשים להתיחד עם אשה אחרת כשאשתו עמו, בניגוד לשיטת התוס'.

ה. דעת הרמ"א

יש מקום להסתפק מהי דעת הרמ"א בדין זה. בדין יחוד איש אחד והרבה נשים פסק השו"ע בסעיף ה' כי אסור לאיש אחד להתיחד אפילו עם הרבה נשים, אולם הרמ"א שם נקט כרש"י וכתב:

ויש מתירין איש אחד עם נשים הרבה, אם אין עסקו עם הנשים.

היינו שלדעת הרמ"א מי שעסקו עם הנשים חמור מסתם אדם וחומרנו מתבטאת בכך שאסור לו להתיחד עם שלוש נשים ומעלה.

לעיל הסתפקנו בדעת רש"י, האם הוא מסכים גם לחומרת התוס', לאסור במי שעסקו עם הנשים יחוד כשאשתו עמו או לא, ולא הכרענו בדבר. לכאורה כן יש להסתפק גם בדעת הרמ"א. אכן מצינו כי האחרונים עסקו בדעת הרמ"א לגבי שאלה זו.

העצי ארזים^[93] כתב כי לדעת הרמ"א גם במי שעסקו עם הנשים מועיל היתר שאשתו עמו. הוא למד כן משתיקתו של הרמ"א על דברי השו"ע בסעיף ז' שהתיר למי שעסקו עם הנשים להתיחד עם הנשים כשאשתו עמו וז"ל:

(89) חלק א סימן אלף קעח.

(90) אבן העזר סימן כב.

(91) אבן העזר סימן כב סעיף ז.

(92) יש להעיר כי בהגהותיו על המשנה כתב הגר"א כי פירושו של התוס' הוא הנכון, אך למרות זאת בשו"ע לא העיר כלל כי התוס' חולק על פירוש הרמב"ם, וייתכן כי חזר בו ממה שכתב בהגהותיו למשנה.

(93) סימן כ"ב ס"ק י"ג.

אפילו איש שעסקו ומלאכתו עם הנשים- אסור לו להתייחד עם הנשים. כיצד יעשה, יתעסק עמהם ואשתו עמו, או יפנה למלאכה אחרת.

על דברים אלה לא העיר הרמ"א כלל ופירש העצי ארזים ששתיקת הרמ"א כאן הרי היא הודאה להיתר אשתו עמו במי שעסקו עם הנשים, והסביר כי הרמ"א הבין שגם רש"י הסובר כי מי שעסקו עם הנשים חמור מסתם אדם, אין זה אלא לגבי היתר יחוד איש אחד וכמה נשים, אך לגבי היתר אשתו משמרתו אין הבדל בינו לבין סתם אדם וגם בו קיים היתר אשתו משמרתו.

גם הט"ו^[94] העיר על הרמ"א שלא הזכיר את שיטת ר"ת בדין היתר אשתו עמו במי שעסקו עם הנשים [שכן לדעת הט"ז הרא"ש^[95] והטור^[96] סוברים למעשה כשיטה זו] וז"ל :

וכבר זכר רמ"א דעת רש"י כמ"ש בסעיף ה ויש מתירין איש אחד, אבל התוס' לא זכר שלא מהני אשתו עמו במי שעסקו, ולא ידענא למה דודאי יש להחמיר בזה.

מבואר בדבריו כי הבין בדעת הרמ"א כעצי ארזים, היינו שהרמ"א הקל ביחוד עם מי שעסקו עם הנשים כאשר אשתו עמו, ועל כן תמה עליו והסיק שיש להחמיר כתוס'.

נראה כי אפשר לומר שגם הרמ"א מודה להחמיר כתוס' והסיבה שלא העיר דבר על ההיתר המוזכר בשו"ע היא משום שסמך על מה שכתב לעיל בסעיף ה', שהרי הרוח העולה מדברי השו"ע בסעיף ז' [שהיא שיטת הר"ח והרמב"ם] היא כי מי שעסקו עם הנשים קל יותר משאר אדם, אך הרמ"א בסעיף ה' כתב בשם רש"י כי מי שעסקו עם הנשים חמור מסתם אדם ואסור ביחוד עם שלוש נשים, וממילא כל דברי השו"ע כאן בהיתר יחוד עם מי שעסקו עם הנשים כשאשתו עמו אינו אלא לדעת השו"ע ולא לדעת הרמ"א, אולם נראה שדחוק לומר כי הרמ"א סמך שנסיק חידוש זה לבד.

עוד יש להעיר כי בלבוש, תלמיד הרמ"א, מוכח כי למרות שהרמ"א סובר כי מי שעסקו עם הנשים חמור יותר [כשיטת רש"י בסוגיא], עכ"ז גם בו שייך היתר של אשתו עמו. שכן ז"ל הלבוש :

[ה] ויש מתירין איש אחד עם נשים הרבה אם אין עסקו בלאו הכי עם הנשים, שאז כל אחת מתיירא מחברתה שתגלה סודה, אבל אם עסקו עם הנשים, דהיינו שמלאכת אומנתו נעשית לנשים והנשים צריכות לו, לא יתייחד אפילו עם נשים הרבה, לפי שלבן גס בו וכולן מחפות עליו ולא יגלו סודו אפילו אם יזנה עם אחת מהן.

94 סימן כ"ב ס"ק ו.

95 קידושין פרק רביעי סימן כ"ז, שהעיר על דברי הר"ח בלשון "וקצת קשה", וסיים בדברי ר"ת.

96 שכתב כי אם עסקו עמהן שלבו גס בהן אסור אף על פי שאשתו עמו. וגם השער יוסף לחיד"א [שער א ד"ה עוד נראה... ממ"ש הטור] דייק שדעת הרא"ש והטור כר"ת.

[ז] איש שעסקו עם הנשים שכבר אמרנו שלא יתייחד עם הנשים כיצד יעשה? יתעסק עמהן ואשתו עמו שהיא משמרתו או יפנה למלאכה אחרת.

בסעיף ה' העתיק הלבוש את שיטת הרמ"א כי מי שעסקו עם הנשים חמור מסתם אדם ואסור להתייחד עם שלוש נשים. בסעיף ז', העוסק בהיתר אשתו עמו במי שעסקו עם הנשים, כתב הלבוש כי הלכה זו מתייחסת לאותו אדם שעסקו עם הנשים "שכבר אמרנו שלא יתייחד עם הנשים". מבואר בדבריו כי גם לסברא האומרת כי מי שעסקו עם הנשים חמור מאדם כשר [לעניין יחוד עם שלוש נשים], עם כל זה התירו לו יחוד כשאשתו עמו.

אמנם נכון הוא כי אם היתר אשתו עמו מבוסס על כך שהבעל יתבייש מאשתו, אכן יש לומר כי במי שעסקו עם הנשים אין היתר זה קיים [וכהערת הט"ז], אך הלבוש מבין כנראה כי טעמו של הרמ"א להיתר יחוד כשאשתו עמו הוא משום שאם יזנה אשתו תקים קול ענות גבורה והנשים לא יזנו עמו. טעם זה שייך אכן גם במי שעסקו עם הנשים.

ו. הלכה למעשה בדין זה

הכנה"ג הגהת ב"י⁹⁷ פסק כשו"ע.

הדבר הלכה הביא את שתי הדיעות וכתב שהכנה"ג פסק כשו"ע, והט"ז כתב שיש להחמיר כר"ת.

לדעתי כיון שהשו"ע פסק כר"ח והרמב"ם הסוברים כי גם במי שעסקו עם הנשים קיים היתר של אשתו משמרתו, וכפי הנראה מהלבוש גם הרמ"א סובר כך למעשה, וגם העצי ארזים כתב כך בדעת הרמ"א, הרי שלהלכה יש לנהוג כשו"ע, והרוצה להחמיר כתוס' בשם הר"מ והרא"ש והטור בשם ר"ת-תע"ב.

8. ייחוד עם מי שלבו גם בה כשאשתו עמו

יש לברר האם היתר אשתו עמו מועיל גם ביחוד עם מי שלבו גם בה [כגון אשה שגדלה אתו או שהיא קרובתו שיש לו קשר אתה], או שמא במצב זה אין היתר אשתו עמו מועיל כיון שהקרבה שלו אל האשה תגבר על מחסום הבושה מפני אשתו.

הדבר הלכה^[98] כתב כדבר ברור שגם במי שלבו גם בה שייך היתר של אשתו עמו, ובהערה הביא לכך כמה ראיות:

97 סימן כ"ב ס"ק ז.

98 סימן ו' הערה ה.

ראיה א': הרשב"א בתשובה^[99] שהביא ראיה לכך שסתם אנשים הם בחזקת כשרים ומותר לסתם שני אנשים להתיחד עם אשה אחת. הרשב"א שם הביא את הגמ' בקידושין^[100] המספרת על תנאים שחששו לחטוא עם קרובותיהן: ר"מ אמר "הזהרו בי מפני בתי" ורב טרפון אמר "הזהרו בי מפני כלתי". מגמ' זו מוכח כי גם אנשים שאינם במדרגת ר"ח ב"פ וחבריו [היינו ר"מ ור"ט ותלמידיהן] נקראים כשרים ומותר להם להתיחד שני אנשים ואשה אחת, שהרי אמרו כך לתלמידיהם שהצטרפו אליהם להצילם מאיסור יחוד, ודבר זה מועיל כיון שהם שניים.

אלא שהרשב"א נשמר מכך שלכאורה היה מקום לדחות את הראיה, וז"ל :

היתכן לומר דלנשותיהן היו אומרינן או לבעליהן דוקא היו אומרינן.
אלא לעולם כל כשרים בכלל התר שלא אסרו אלא בפרוצין.

ביאור דבריו: לכאורה היה ניתן לומר כי הפתרון שהציעו תנאים אלה היה להתיר יחוד במצבים אלה על סמך ההיתר של אשתו משמרתו או בעלה משמרה, והיינו שהיחוד יהיה באופן שנשותיהן של ר"מ ור"ט ישמרו עליהם או שהבעלים של הנשים הללו יהיו נוכחים כאן וישמרו עליהן. א"כ אין ראיה לכך כי מועיל כאן היתר של שני אנשים ואשה אחת ואין ראיה שר"מ, ר"ט ותלמידיהם היו כשרים, ודחה הרשב"א שדחוק להעמיד שאמרו כן רק לנשותיהם ולא לתלמידיהם.

בדברי הרשב"א כאן מבואר כי היה לו ברור שלמרות שר"מ החמיר על עצמו שלא יתייחד עם בתו, מ"מ היה מותר להתיחד עמה כשאשתו עמו וכן לר"ט היה מותר להתיחד עם כלתו כשאשתו עמו. והנה בתו הרי היא בכלל הנשים הנכללות בהגדרה של "לבו גס בה" ולמרות זאת היה ברור לרשב"א כי מועיל בה היתר אשתו עמו, הרי שהיתר זה מועיל גם באשה שלבו גס בה^[101].

ראיה ב': בהמשנה בקידושין הוזכר דין אשתו משמרתו^[102] וז"ל המשנה :

(99) ח"א אלף קעח.

(100) דף פא' ע"א.

(101) לכאורה היה אפשר לדחות ראיה זו ולומר כי כאן מדובר על ייחוד עם בתו שהוא מותר מעיקר הדין ורק ר"מ היה מחמיר על עצמו, ולגבי חומרא זו ייתכן שיועיל היתר של אשתו עמו למרות שמדובר על אשה שלבו גס בה, אך אין מכאן היתר שאשתו עמו יועיל גם באשה האסורה לו לגמרי אם לבו גס בה? אולם אין זו קושיא, שכן מהרשב"א מוכח שהבין שר"מ התייחס לבתו כאחת שאסורה לו בייחוד לגמרי ולכן למד ממנה על היתר ייחוד שני אנשים עם אשה זרה, וממילא גם לגבי היתר אשתו משמרתו באשה שלבו גס בה, אין לומר כי דברי הרשב"א מתייחסים רק לאשה המותרת בייחוד מעיקר הדין, ועוד, שהרשב"א התייחס גם לדברי ר"ט שדיבר על ייחוד עם כלתו, שהיא אשה האסורה בייחוד ועם כל זאת היתר הרשב"א ייחוד עמה כשאשתו עמו. אולם לגבי הראיה מכלתו יש לדחות שכאן מדובר על כלתו המגיעה לביתו לעתים רחוקות ועל כן אין לבו גס בה, וממילא אין ללמוד ממנה לגבי ייחוד עם אשה האסורה בייחוד כשלבו גס בה.

הערת הרב נבנצל: זו חומרא בעלמא ואין ללמוד ממנה לכל אשה.

(102) דף פ' ע"ב.

רבי שמעון אומר: אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים בזמן שאשתו עמו וישן עמהם בפונדקי, מפני שאשתו משמרתו. מתייחד אדם עם אמו ועם בתו; וישן עמהם בקירוב בשר.

בסוף המשנה מבואר כי מותר לאדם להתייחד עם אמו ובתו, ומשמע ששאר קרובות אסורות ביחוד. מבואר א"כ כי המשנה עוסקת גם ביחוד עם קרובותיו שאינן אמו או בתו, וא"כ הדין של אשתו עמו המוזכר בתחילת המשנה מתייחס גם הוא ליחוד עם קרובות אלו, הרי שגם בקרובותיו מועיל היתר של אשתו עמו, ובפשטות נראה שלבו של אדם גם בקרובותיו.

אולם יש לדחות: וכי מוכרחים אנו לומר כי כל דודה- לבו גס בה? עיין במאמר "בעלה בעיר"^[103] שכתבנו כי לא כל דודה- לבו גס בה, ואף הדבר הלכה עצמו^[104] כתב כן, וא"כ ייתכן שכאן מדובר על דודתו שאין לבו גס בה? אמנם בגמ'^[105] הובאה מחלוקת לגבי יחוד עם אחותו, ולדעת הברייתא הוא אסור וא"כ המשנה אוסרת גם יחוד עם אחותו ועל זה נאמר היתר אשתו עמו, ומן הסתם אחותו היא אשה שלבו גס בה? אך ניתן לדחות ולומר כי המשנה עוסקת באחות שאין לבו גס בה^[106], ונאמר בה רק העיקרון שבנשים האסורות ביחוד יש היתר להתייחד אם אשתו עמו, דווקא באופן שאין לבו גס בהן.

בנוסף לכך יש לדחות שייתכן שהנשים המוזכרות ברישא- בהן נאמר היתר יחוד באשתו עמו, אינן הקרובות האסורות ביחוד המוזכרות בסיפא [שהתירה יחוד עם בתו ואמו דווקא]

ראיה ג': המשנה בגיטין^[107] עוסקת באדם שנתן גט לאשתו ואמר לה הרי את מגורשת מהיום אם מתי. על מצב זה אומרת המשנה :

לא תתייחד עמו אלא בפני עדים, אפי' על פי עבד אפי' ע"פ שפחה, חוץ משפחתה, מפני שלבה גס בה בשפחתה.

המשנה אוסרת לו להתייחד עם אשתו. רש"י כתב [בהסבר השני] כי הסיבה לאיסור זה היא משום שלאחר שימות, אשה זו תהיה גרושה למפרע, וא"כ נמצא שכעת מתייחד עם הפנויה, ויחוד עם הפנויה נאסר.

המשנה התירה לאיש זה להתייחד עם אשתו "בפני עדים", והרמב"ם^[108] כתב שגם בפני עד אחד מותר ואין צורך דווקא בשניים. המשנה מונה גם שפחה כמי שמועילה

103) סוף פרק לבו גס בה.

104) סימן ז סעיף ט"ז.

105) דף פ"א ע"ב.

106) כגון אחות מבוגרת שעזבה את הבית לפני שנולד או אחות מאב שהתגרש והיא בת אשה אחרת שאינה אמו וגרה בארץ אחרת.

107) דף ע"ג ע"א.

108) הלכות גירושין פ"ח ה"ב.

להציל מן היחוד, והקשו המקנה^[109] והעצי ארזים^[110] כיצד היחוד כאן מותר, הרי מתייחד עם שתי נשים שאסורות עליו ביחוד ויחוד של איש אחד ושתי נשים אסור? הם ענו שאשתו שומרת שלא יזנה עם השפחה, שכן ייתכן שלא ימות וא"כ עדיין היא אשתו, והרי זה היתר של אשתו משמרתו, וממילא כיון שהשפחה לא תזנה משום שאשה שומרת על בעלה, גם האשה לא תזנה עם בעלה משום שהשפחה משמרת אותה שלא תזנה, שכל מי ששמור הרי הוא גם שומר.

בגמ' כתובות^[111] מבואר שמה שהתירה כאן המשנה יחוד עם אשתו בנוכחות שפחה, זהו במציאות שזוהי השפחה שלו. הדבר הלכה העיר שהרי שפחתו היא ודאי אשה שלבו גס בה, ועם כל זה מותר לו להתיחד עמה בפני אשתו משום שהיא אינה משמרתו שלא יזנה עמה, הרי שהיתר אשתו משמרתו קיים גם לגבי יחוד עם אשה שלבו גס בה.

גם על ראייה זו יש להעיר: מדוע מוכרחים לומר שלבו גס בשפחתו, אולי מדובר על שפחתו שאין לבו גס בה ולכן אשתו משמרתו שלא יזנה עמה, ולעולם במי שלבו גס בה אין היתר אשתו משמרתו מועיל. אמנם נכון הוא שבדרך כלל לבו של אדם גס בשפחתו מעצם תפקידה, אך אפשר לומר כי עיקר חידושה של המשנה הוא לחדש את נאמנותה של השפחה, וכלל לא דנה בדיני יחוד, וייתכן להעמיד את המשנה בשפחה שרק היום קנה אותה ועדיין אינו מכירה.

בעקבות ראיות אלו רצה הדבר הלכה לומר כי גם התוס', הסוברים כי היתר אשתו משמרתו אינו קיים במי שעסקו עם הנשים, יודו כי לגבי מי שלבו גס בה מועיל היתר אשתו משמרתו, כי מי שעסקו עם הנשים אינו בוש מאשתו כפי שכתב הרא"ש, כיון שידועת שמתעסק עם הנשים תדיר, ולכן יש לחוש שיבוא לידי עבירה עמהן, אבל באשה שלבו גס בה מחמת קורבה- הוא בוש מאשתו ולא יתקרב אליה בפני אשתו.

לדעתי הסברא שכתב בחילוק בין מי שעסקו עם הנשים לאדם רגיל שלבו גס באשה מסויימת הוא דחוק, שכן סו"ס כיון שלבו גס בהן- הרי רמת הבושה אצלו נמוכה ויצרו יתחזק למרות שאשתו נמצאת איתו.

עוד יש להעיר על דבריו כי ההיתר של אשתו משמרתו ביחוד עם אשה שלבו גס בה עולה יפה אם נסביר כי טעם היתר היחוד באשתו משמרתו הוא מחשש שאשתו תקים קול זעקה כשתראה שבעלה מזנה, ומתוך כך גם האשה האחרת תימנע מלחטוא. סברא זו קיימת גם ביחוד עם אשה שלבו גס בה, שכן גם שם חושש מצעקות אשתו, אך אם נסביר כי טעם ההיתר ביחוד כשאשתו משמרתו מבוסס על כך שהוא בוש לעבור עבירה לפני אשתו ועל כן יימנע מקירבה יתרה לאשה הזרה, ניתן לומר שאם לבו גס באשה הנוכחית, כאן הבושה מפני אשתו לא תמנעהו מלהתקרב אליה וממילא לחטוא

109 (קידושין דף פ' ע"ב תוד"ה "ר"ש אומר").

110 סימן כ"ב ס"ק ט.

111 דף כז' ע"ב.

עמה. א"כ לסוברים כי היתר אשתו עמו מבוסס על הבושה מאשתו סביר כי היתר זה אינו קיים במי שלבו גס בה.

התוס'^[112] פירשו במשנה האוסרת למי שעסקו עם הנשים להתיחד עמהן, כי המשנה באה לרבות כי במי שעסקו עם הנשים אין קיים היתר להתיחד אפילו כשאשתו עמו. כן כתב גם הרא"ש^[113] בשם ר"ת וז"ל:

ואפילו אשתו עמו, הואיל ועסקו עם הנשים לבו גס במ ואינו בוש מאשתו.

מלשון הרא"ש מבואר כי היתר אשתו עמו מבוסס על הבושה שלו מאשתו, ולכן במי שעסקו עם הנשים שאינו בוש להתקרב לנשים בנוכחות אשתו, אין היתר של אשתו משמרתו. לאור מה שאמרנו לעיל, כי הסוברים שהיתר אשתו עמו מבוסס על בושה היתר זה אינו קיים לגבי יחוד עם אשה שלבו גס בה, הרי שגם התוס' יסבור כי היתר אשתו עמו לא יועיל במי שלבו גס בהן, ולא כפי שכתב הדבר הלכה.

לגבי הראיות שהביא הדבר הלכה ידחה התוס' כפי שכתבנו לדחות כל אחת במקומה.

הדבר הלכה הביא ראייה לדבריו גם מדברי החיד"א בשער יוסף^[114].

החיד"א שם רצה להוכיח כי כשבעלה בבית מותר לה להתיחד אפילו עם אדם שלבו גס בה^[115]. והראיה לכך היא כי אשתו משמרתו מועיל אפילו בפרוץ, כמבואר בגמ' בעז'^[116] וא"כ כ"ש שאשתו משמרתו יועיל במי שלבו גס בה [החיד"א מניח כי מי שלבו גס בה קל מפרוץ]. בעלה משמרה הוא מציאות מקבילה לאשתו עמו, ומה שמועיל באשתו עמו, יועיל כשבעלה משמרה, וממילא כמו שכשאשתו עמו היחוד

(112) קידושין דף פ"ב ע"א ד"ה לא יתיחד.

(113) פרק ד סימן כ"ז.

(114) סימן ג ד"ה "והנה ראיתו להרב חלקת מחוקק".

(115) החיד"א כתב זאת כדי לדחות את דברי הידי אליהו ביישוב קושיית התוס' [קידושין פ"א ע"א ד"ה "בעלה בעיר" על שיטת רש"י. רש"י והר"ן סוברים כי אסור לאשה להתיחד גם כשבעלה בעיר [והחידוש של הגמ' הוא שאין בייחוד כזה מלקות]. על שיטת רש"י הקשה התוס' מסוגיית הגמ' במעשה של רב יוסף ורב ביבי, רב יוסף ישן בעלית הגג של רב ביבי ורב ביבי הסיר את הסולם מעליית הגג כדי שרב יוסף לא יתיחד עם אשתו של רב ביבי, ומקשה הגמ': הרי רב ביבי היה בעיר ובעלה בעיר אין איסור ייחוד? מכאן הוכיח התוס' כי בעלה בעיר הייחוד מותר לגמרי [דאם לא כן קושיית הגמ' אינה מובנת]. הידי אליהו כתב ביישוב קושיית התוס' שכל מה שאמרו רש"י והר"ן כי גם בעלה בעיר הייחוד אסור הוא דווקא כשבעלה אינו נמצא בביתה, אך כשבעלה בבית היתר עדיף יותר על בעלה בעיר ואפילו איסור אין.

על דברים אלה הקשה החיד"א שלא ניתן להעמיד שרב ביבי היה בבית בשעת הייחוד, שכן בסיכום הסבירה הגמ' שהסיבה שהיה כאן איסור ייחוד היא משום שרב יוסף היה שושבין של רב ביבי ולבו גס באשת רב ביבי. אם מדובר כאן על אופן בו רב יוסף, הבעל, היה בבית, הרי שהייחוד מותר גם אם לבו של רב ביבי גס באשתו של רב יוסף, שכן בעלה משמרה מתיר ייחוד אפילו עם אדם שלבו גס באשה. נתון זה הוכיח החיד"א כפי שהבאנו בגוף המאמר.

(116) דף כ"ה ע"ב.

מותר אפילו עם מי שלבו גס בה, כך בכבעלה בעיר היחוד מועיל אפילו עם אשה שלבו גס בה.

מבואר בדבריו כי אשתו משמרתו מועיל גם לגבי יחוד עם אדם שלבו גס בה מק"ו שאשתו משמרתו מועיל בפרוץ.

אולם מצאתי כי מדברי השער יוסף בדף הקודם^[117] עולה מסקנה הפוכה לגמרי. החיד"א שם הביא את הגמ' בסנהדרין^[118] האומרת כי חז"ל התירו לדוד להתיחד עם אבישג אע"פ שנאסר יחוד עם פנויה ולא התירו לו לגרש אחת מי"ח נשותיו ולשאת את אבישג. על גמ' זו הקשה החיד"א: מדוע לא התירו לו להתיחד עם אבישג כשאשה אחת מנשיו עמו שהרי אשתו משמרתו? על כך עונה החיד"א:

ולדעת התוס' דשתים זו אסירי במי שעסקו עם הנשים כיון דרגיל ולבו גס בהם ניחא טובא דבנדון זה דאדונינו דהע"ה [דוד המלך עליו השלום] דמי למי שעסקו, דרגיל, וגם באבישג ודוד בשתים לא עלתה לו להתר יחוד, ולדעת שאר רבוותא יש לחלק וק"ל.

ביאור דבריו: תוס'^[119] סוברים כי למי שעסקו עם הנשים אסור להתיחד עם אשה זרה אפילו אשתו משמרתו משום שרגיל להיות עם הנשים ולבו גס בהן. לפי זה גם דוד המלך נחשב שלבו גס באבישג ולכן אסור לו להתיחד עמה גם אם אשתו משמרתו. מבואר בדבריו כי לשיטת תוס' אשתו משמרתו אינו מועיל בלבו גס בה^[120]. מדברי החיד"א האלה ישנה ראייה לדברינו כי לשיטת התוס' היתר אשתו משמרתו אינו מועיל במי שלבו גס בה.

נראה לומר כי מה שכתב החיד"א בקטע הראשון שהבאנו הוא לדעת הראשונים הסוברים כי אשתו משמרתו מועיל גם במי שעסקו עם הנשים, וממילא ה"ה לגבי אשה שלבו גס בה, ומה שכתב בקטע השני שהבאנו הוא לשיטת התוס', הסובר כי אשתו משמרתו אינו מועיל במי שעסקו עם הנשים, וה"ה גם למי שלבו גס בה.

למסקנא נראה לי כי לדעת התוס' והסוברים כמותו אין היתר של אשתו משמרתו תקף ביחוד עם אשה שלבו גס בה, בניגוד לדבר הלכה שהבין שגם התוס' יודה להיתר זה, ובשער יוסף לחיד"א מבואר כדברינו.

לפי זה יחוד עם אשה שלבו גס בה כשאשתו משמרתו הוא דין התלוי במחלוקת הראשונים, לתוס' הוא אסור אך שאר ראשונים יתירו [בניגוד לדבר הלכה^[121] שכתב שלכו"ע מועילה שמירת אשתו גם לגבי יחוד עם אשה שלבו גס בה].

(117) ד"ה פש גבן.

(118) דף כ"ב ע"א.

(119) קידושין דף פ"ב ע"א ד"ה לא יתיחד.

(120) לשיטת החולקים על התוס' צ"ל שהסיבה שלא הועיל כאן היתר אשתו משמרתו הוא בגלל שהיתה איתו במיטה אחת, ובאופן זה לכו"ע אין היתר של אשתו משמרתו.

(121) סימן ו סעיף ה.

למעשה כתבנו לעיל כי דעת השו"ע והרמ"א היא שלא כתוס', והיתר אשתו משמרתו מועיל גם במי שעסקו עם הנשים, וממילא היתר אשתו משמרתו יועיל ודאי גם באשה שלבו גס בה.

לפי זה יחוד עם בתו המאומצת מותר אם אשתו משמרתו. יש להוסיף כי גם אם נחמיר כתוס' בהיתר אשתו משמרתו בעסקו עם הנשים, נראה שכשלבנו גס בה ודאי ניתן לסמוך על הדבר הלכה שהביא ראיות להתיר בדין זה, וכן ניתן לצרף כאן את מה שכתב הציץ אליעזר^[122] לגבי יחוד בילדים מאומצים.

9. הגדרת אשתו "עמו"

יש לברר מהו ההיקף של היתר אשתו "עמו", האם ההיתר תקף רק כשאשתו עמו ממש, היינו עמו באותו הבית, או שמא גם אם היא בסביבתו יש להתיר מטעם זה.

א. מלמד רווק ואשה מלמדת

במשנה במסכת קידושין^[123] שנינו :

לא ילמד אדם רווק סופרים, ולא תלמד אשה סופרים. רבי אלעזר אומר: אף מי שאין לו אשה לא ילמד סופרים.

היינו שאסור לאדם רווק [או למי שאין לו אשה – לדעת ר"א] וכן אסור לאשה ללמד ילדים.

בטעם האיסור אמרו שם בגמ':

רווק - משום אמהתא דינוקי, אשה - משום אבהתא דינוקי.

במאמר "עיסוק בהוראת ילדים לאיש ולאשה" עסקנו בהרחבה בטעם האיסור כאן, ושם הבאנו את דברי הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה שכתב :

מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות, מפני שאמות הבנים באות לבית הספר לבניהם ונמצא מתגרה בנשים, וכן אשה לא תלמד קטנים מפני אבותיהן שהן באין בגלל בניהם ונמצאו מתייחדים עמה, ואין המלמד צריך שתהיה אשתו שרויה עמו בבית הספר אלא היא בביתה והוא מלמד במקומו.

מפשט לשון הרמב"ם עולה כי לכל אחד מהדינים טעם שונה: הטעם שאסור לרווק ללמד תינוקות הוא משום שהוא "מתגרה בנשים", אולם הטעם שאסור לאשה ללמד תינוקות הוא משום ש"נמצאו מתייחדים עמה" – היינו חשש יחוד.

במאמר הנ"ל עמדנו על מקורו של הרמב"ם לכך שנקט טעמים שונים בשני האיסורים,

(122) חלקו סימן מ פרק כ"א.

(123) דף פ"ב ע"א.

והסברנו כי הוא הסיק זאת מהמשנה^[124] על פי דברי הגמ' שם שלגבי מלמד התירה אם אשתו שרויה עמו, ואילו לגבי מלמדת אסרו אפילו אם היא נשואה. מכאן הסיק הרמב"ם כי לגבי מלמד החשש הוא קירוב דעת, וחשש זה אינו קיים בנשוי, אך לגבי מלמדת ישנו גם חשש יחוד, וחשש זה לא ייפתר גם בנשואה^[125].

אמנם עדיין יש להבין מדוע במלמד נשוי לא חששו ליחוד? הרי מפשט לשון הרמב"ם נראה כי העובדה שאשתו עמו- תמנע את קירוב הדעת אך מה עם החשש ליחוד? על שאלה זו ענה הב"ח כי מן הסתם המלמד אינו מלמד בביתו אלא בבית הספר ושם מצויים עוד הרבה אנשים כך שאין כאן חשש יחוד, ודווקא במלמדת קיים חשש יחוד משום שהיא מלמדת בביתה.

ב. הסבר הכסף משנה

הכסף משנה לעומת זאת ענה על הקושיא הנ"ל באופן אחר. בהלכות תלמוד תורה^[126] העתיק הרמב"ם את הטעם המובא בגמ' בלי לפרשו:

ומי שאין לו אשה- לא ילמד תינוקות מפני אמותיהם הבאות אצל בניהם, וכל אשה לא תלמד תינוקות מפני אבותיהם שהם באים אצל הבנים.

הכסף משנה שם התייחס לטעם האיסור תוך כדי שהוא מתייחס להבדל הקיים בין מלמד למלמדת. הכסף משנה גרס ברמב"ם כאן "וכל אשה" ומלשון זו כתב לדייק:

ומ"ש וכל אשה, כלומר ואפילו נשואה.

היינו שהאיסור של איש ללמד תינוקות קיים רק ברווק אך האיסור של אשה ללמד תינוקות קיים גם לגבי אשה נשואה. בביאור הטעם לחילוק זה כתב הכ"מ:

דבשלמא גבי איש כיון שאשתו עמו היא משמרתו לפי שדרכה להיות תמיד בבית, אבל אין דרך האיש להיות תמיד בביתו.

הכ"מ מסביר כי לאיש נשוי מותר ללמד תינוקות משום "שאשתו עמו היא משמרתו", אך באשה נשואה אין היתר זה קיים, שכן המציאות היא שאין דרכו של האיש להיות בביתו ועל כן אין הוא משמרה.

הנימוק שכתב הכ"מ בהיתר מלמד נשוי - "כיון שאשתו עמו היא משמרתו" לקוח ממושג המתייחס לאיסור יחוד, והיינו שאין איסור להתייחד עם איש אם "אשתו משמרתו". לפי זה כוונת הכ"מ היא להסביר כי לאדם נשוי מותר להיות מלמד ואין בו חשש יחוד משום שאשתו משמרתו.

(124) ש.ס.

(125) עיין בט"ז יו"ד סימן רמ"ה ס"ק ז נראה מדבריו שבשני המקרים הוא אותו הטעם ומה שכתב הרמב"ם באיש לשון "מתגרה" ובמלמדת לשון "מתייחדת"- משום שאיש מתגרה בפועל והאשה אינה מתגרה בפועל רק מכינה עצמה ונענית לו ע"י שמתייחדת איתו. כך הסביר דברי הט"ז המגיה באבן העזר סימן כ"ב ס"ק י"א וכל זה נראה דחוק שהפשט ברמב"ם שיש כאן שני טעמים שונים.

(126) פ"ב ה"ד.

אולם לכאורה לא די בנימוק זה להסביר היתר לאיש נשוי ללמד תינוקות, שהרי בהלכות איסורי ביאה^[127] [שהבאנו לעיל] כתוב שהטעם שאיש לא ילמד תינוקות הוא משום חשש גירוי. א"כ גם אם בעיית היחוד נפתרה משום שאשתו עמו, עדיין קיים חשש גירוי, הקיים גם כשאין חשש יחוד^[128] כפי שכתב הב"ח כגון שיש בבית הספר מלמדים אחרים? בפשטות חשש הגירוי לא ייפתר מכח העובדה שאשתו משמרתו.

בעקבות קושיא זו כתב המעשה רקח^[129] כי מה שכתב הכ"מ שאשתו משמרתו, אין כוונתו לומר שמשמרתו מאיסור יחוד, אלא מהחטא, כי היא תמיד בביתה ויכול לתובעה בכל עת, לכן לא יגיע לידי גירוי בנשים. לפי זה בדברי הכ"מ אין כל התייחסות לדין אשתו משמרתו המוזכר בדיני יחוד.

המחצית השקל^[130] לעומת זאת הבין כי אכן כוונת הכ"מ לומר שהמציאות של 'אשתו משמרתו' מונעת חשש יחוד ולא חשש זנות. הסיבה שהכ"מ הוצרך לדברים אלה היא משום שהוקשה לו שאמנם לגירוי אין לחוש כי פתו בסלו, אך לכאורה נחוש ליחוד ונאסור לנשוי ללמד משום חשש יחוד? על כך יישב כי כשאשתו בבית [הנמצא בעיר] היא משמרתו וגם ליחוד אין לחשוש. לכ"מ הפריעה קושיית הב"ח וסיעתו שהקשו מדוע במלמד נשוי לא חששו ליחוד? לכן יישב שכיון שאשתו מצויה כאן אין חשש יחוד^[131].

נמצינו למדים לפי המחצית השקל כי להסבר הכ"מ שהטעם שבמלמד נשוי אין לאסור ללמד משום חשש יחוד הוא משום שאשתו נמצאת עמו- באופן זה קיים היתר של אשתו משמרתו.

ג. הפק בהבנת הכ"מ

הכ"מ [לפי הבנת המחצית השקל] כתב שהטעם שבמלמד נשוי אין בעייה של יחוד משום שאשתו משמרתו כיון "שדרכה להיות תמיד בבית". יש שתי אפשרויות בהסבר המציאות המוזכרת כאן שאשתו "בבית" – באותו בית ממש, או לא?

אפשרות א: דרכה של האשה להיות בביתה שבעיר אך לא ממש בבית בו נוכח הבעל. פירוש זה מתבסס על כך שהכ"מ ערך ניגוד בין אשה מלמדת שבעלה "אין דרכו להיות בביתו" לבין איש מלמד שאשתו "דרכה להיות תמיד בבית". באשה מלמדת כוונת הרמב"ם שהבעל אינו נמצא כלל בעיר ולכן ישנו חשש יחוד, שהרי לו בעלה היה בעיר

(127) פרק כ"ב הלכה י"ג.

(128) ב"ש סימן כ"ב ס"ק כ"א.

(129) הלכות ת"ת פרק ב הלכה ד.

(130) סימן כ"ב ס"ק כ"ב.

(131) וכל זה מנוגד למה שכתב הדבר הלכה סימן ו ס"ק ב' שדעת הכ"מ ברמב"ם לפי הסברו של הב"ש שהחשש במלמד הוא משום יחוד ולא משום גירוי שהרי הרמב"ם והמחבר כתבו שהחשש משום גירוי.

היחוד היה מותר משום בעלה בעיר. ממילא מה שכתב שאשתו בבית הכוונה באותו אופן, היינו בבית שבעיר.

יש לחזק הבנה זו גם לאור דברי הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה^[132] שכתב כי במלמד, אשתו אינה צריכה להיות איתו בבית הספר אלא היא בביתה והוא מלמד במקומו, משמע שהיא אינה עמו במקום שמלמד – בבית הספר, אלא בביתה שבעיר, הרי שאשתו משמרתו כל עוד היא נמצאת בביתה שבעיר.

חשש דומה מצינו בדין יין נסך, שאין איסור להשאיר גוי עם יין לכד באותו החדר אם הגוי חושש שלפתע ייכנס היהודי^[133], שכן חשש זה ימנע ממנו לנסך את היין. כך גם בנדונו: עצם המחשבה על כך שיש חשש שייפתס ע"י אשתו הנמצאת בעיר ועולה לבא גורמת לרתיעה וממילא גורמת לכך שיימנעו מזנות.

לעיל הוכחנו כי הכ"מ טוען שבמלמד נשוי אין חשש יחוד משום שדרכה של אשתו להיות בבית. לפי הסבר זה, שכוונת הכ"מ למצב בו אשתו בעיר, עולה כי היתר אשתו משמרתו קיים גם אם היא אינה נמצאת עמו ממש אלא באותה העיר, מקביל להיתר לאשה להתייחד כשבעלה בעיר.

להסבר זה יש להבין את לשון הרמב"ם בדין אשתו משמרתו וז"ל^[134] :

כל אשה שאסור להתייחד עמה- אם היתה אשתו עמו- ה"ז מותרת להתייחד מפני שאשתו משמרתו, אבל לא תתייחד ישראלית עם הכותי, ואע"פ שאשתו עמו, שאין אשתו של כותי משמרתו ואין להן בושה.

הרמב"ם כתב שהיתר אשתו משמרתו קיים כש"אשתו עמו". מפשט לשון זו משמע כי רק אם אשתו עמו ממש היא שומרת עליו ולא די בכך שהיא נמצאת בעיר. פירושו זה יש ללמוד מלשון הרמב"ם בדין מלמד תינוקות שכתב :

ואין המלמד צריך שתהיה אשתו שרויה עמו בבית הספר.

מבוארת א"כ משמעות הביטוי אשתו "עמו"- עמו ממש ולא רק בבית שבעיר. כיצד א"כ תתפרש לשון הרמב"ם בדין אשתו משמרתו, שכתב להתיר דווקא "אשתו עמו", היינו באותו הבית, לאור הבנת הכ"מ כי היתר אשתו משמרתו קיים אפילו אם אשתו נמצאת באותה העיר ?

נראה כי לפי הבנה זו בכ"מ צ"ל כי אמנם הרמב"ם בדין אשתו משמרתו התייחס למצב בו אשתו עמו בבית, אך כתב כן כדי לחדש שבגוי גם מצב כזה אסור [ולא רק מצב

(132) איסורי ביאה פרק כ"ב הלכה י"ג.

(133) ע"ז דף ס"ט ע"ב - "דילמא אתי וחזי לי". ועיין בסוף נדרים דף צ"א ע"ב שני מקרים שהבעל הגיע לביתו בשעת הזנות.

(134) איסורי ביאה פרק כב הלכה ד.

שאשתו בעיר], ולעולם לגבי ישראל, היתר אשתו משמרתו קיים גם אם היא אינה "עמו" אלא נוכחת באותה העיר.

אפשרות ב: מה שכתב הכ"מ שדרכה של האשה להיות בבית, כוונתו להיות בבית בו נמצא בעלה, והיינו להיות עמו ממש. לפי הסבר זה לשון הרמב"ם בדין אשתו משמרתו, שכתב להתיר אם "אשתו עמו" עולה יפה, שכן היתר זה קיים אכן רק אם אשתו עמו ממש.

לפי זה צריך לומר כי אמנם לגבי אשה מלמדת כתב הכ"מ שבעלה "אין דרכו להיות בביתו" – היינו שאינו בעיר, אך לגבי איש מלמד שכתב כי אשתו "דרכה להיות תמיד בביתו" – הכוונה עמו בבית שבו הוא נמצא ולא רק בבית שבעיר.

אלא שיש להקשות על הבנה זו, שהרי הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה כתב שכשארם נשוי מלמד, אשתו אינה צריכה להיות בבית הספר, ובפשטות כוונתו שאם היא עמו בעיר מותר לו ללמד? להסבר זה נצטרך לדחוק ולומר כי כוונתו שהיא אינה עמו בבית הספר ממש אך נמצאת קרוב מאוד סמוך ונראה, ואולי אפילו באותה החצר.

דברינו עד עתה הם לפי הבנת המחצית השקל בדעת הכ"מ שהסביר כי המונח אשתו משמרתו המובא בכ"מ מתייחס להתר אשתו משמרתו בהלכות יחוד.

ד. הבנת הבית שמואל בדעת הכ"מ

השו"ע^[135] העתיק את לשון הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה. הבית שמואל^[136] שם הביא את לשון הכ"מ בהלכות ת"ת שהסביר כי דווקא לאיש נשוי מותר ללמד כי אשתו בבית, ואילו לאשה אסור ללמד גם אם היא נשואה משום שדרכו לנסוע למקום אחר. על פי זה כתב הב"ש כי לאשה אסור ללמד גם אם בעלה כעת בעיר, שכן סו"ס דרכו לנסוע למקום אחר והוא אינו נמצא בעיר כל הזמן. על דברים אלה הוסיף הב"ש:

ונ"מ למ"ש הכ"מ דיחוד מותר כשאשתו עמו בעיר, ולפי הטעם שכתבתי בסעיף לפני זה מהני כשאשתו עמו בעיר, ולא חיישינן משום גירוי, ולטעם זה אין חשש משום יחוד.

הב"ש מבין שאם במלמדת אסרנו כי דרכו של בעלה לנסוע אל מחוץ לעיר, הרי שבמלמד מתירים משום שאין דרכה של אשתו לנסוע אל מחוץ לעיר [וזו כוונת הכ"מ שכתב "שדרכה תמיד להיות בביתה"]. לפי זה נתיר לאדם נשוי ללמד גם אם אשתו אינה עמו בבית ממש אלא עמו בעיר. כאפשרות א לעיל.

אלא שעל זה הקשה הבית שמואל:

מיהו קשה: הא מבואר כאן אפילו אין אשתו עמו מותר, א"כ לא שייך הטעם היא משמרתו? ואפשר דס"ל אפילו אין אשתו שרויה עמו

[135] סימן כ"ב סעיף י"ג.

[136] אבן העזר סימן כב ס"ק כ.

בבית הספר, מ"מ בכל עת תבא אליו ושייך לומר היא משמרתו ואם הוא בעיר אחרת- אסור.

היינו שטעם ההיתר ללמד למרות שאשתו אינה עמו ממש אלא נמצאת בעיר שבה מלמד, הוא משום שבכל עת היא יכולה לבוא אליו ועל כן היא משמרת את בעלה.

כך הסביר גם הפרישה^[137] את לשון הרמב"ם^[138] שהובאו גם בטור^[139], וזה לשונו:

והטעם כיון דאשתו עמו בעיר מירתת תמיד, דשמא פתאום תבא אצלו דדרך האשה לבוא תדיר אצל הבעל.

בס"ק כ"א ציטט הפרישה את הכס"מ בהלכות ת"ת שכתב להסביר כי אין לחוש ליחוד במלמד נשוי משום "שדרכה להיות תמיד בבית". לכאורה לשון זו מנוגדת למה שהבאנו בשם הפרישה בהסבר דעת הרמב"ם, כי גם אם אשתו אינה יושבת עמו בבית הספר היא מצילה מן היחוד? בהכרח עלינו לומר כי הפרישה הבין גם בלשון הכ"מ כפי שכתב הוא עצמו בס"ק הקודם, היינו כי מה שכתב שדרכה להיות "בבית" כוונתו להיות בביתה בעיר שבה הוא מלמד ולא עמו בבית הספר.

א"כ לדעת הב"ש והפרישה, הכ"מ סובר כי כל שאשתו באותה העיר בה הוא עובד- היא משמרתו. לדעתם אין זה משנה אם הבעל מלמד בביתו ואשתו יצאה כעת מן הבית או שהבעל מלמד במקום אחר לגמרי, שכן הטעם שאין כאן בעייה של יחוד היא משום שהבעל חושש שאשתו תבוא אליו למקום עבודתו בכל עת.

ה. החולקים על הבית שמואל

הבנה מנוגדת להבנת הב"ש ישנה בספר בני חיי^[140] לרבי חיים אלגאזי^[141]. הבני חיי הבין בלשון הכ"מ כי מה שכתב "שדרכה להיות תמיד בבית", כוונתו שהיא עמו בבית ממש ולא רק בעיר. לאור הבנה זו הקשה הבני חיי מלשון הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה שהתיר למלמד נשוי ללמד גם אם אשתו אינו נוכחת עמו בבית הספר:

וקשה, דא"כ היכי כתב הרמב"ם בפרק כ"ב מהלכות איסורי ביאה שאינו צריך שתשב עמו בבית הספר, דמשמע אלא היא בביתה והוא במקומו, דמשמע דכיון שאשתו בעיר אחד אינו צריך שתשב אצלו? ואם כפי טעם דאשתו משמרתו לפי שדרכה להיות תמיד בביתו וכולי צריך שתשב בבית הספר לשומר?

קושיא זו מיישב הבני חיי כפי שיישבנו לעיל לדרך זו:

(137) יו"ד סימן רמ"ה ס"ק כ.

(138) איסורי ביאה פרק כ"ב הלכה כ"ג.

(139) אבן העזר סוף סימן כ"ב.

(140) ולא כמו שכתב הדבר הלכה שהוא בעל הכנה"ג, ונתחלף לו "בני חיי" ב"בעי חיי".

(141) לשונות הרמב"ם סוף כרך ב על רמב"ם הלכות ת"ת פ"ב הלכה ד הביא דבריו במעשה רקח הלכות ת"ת הלכה ד.

ואפשר ליישב בדוחק דהא דהוא יושב במקומו- לאו שישב רחוק מביתה אלא בתוך החצר סמוך לביתה כדי שתוכל לשמרו, אלא שא"צ שתשב בבית הספר ממש.

היינו שלפי הכ"מ צריך לומר כי הרמב"ם התיר לאדם נשוי ללמד דווקא אם היא גרה באותה חצר בה נמצא בית הספר, אך לא אם היא נמצאת בבית אחר לגמרי בעיר.

לפי פירוש זה היתר אשתו משמרתו קיים דווקא כשאשתו נמצאת עמו או כשנמצאת באותה החצר, אך אם היא רק נוכחת בעיר אין היא משמרתו.

אולם יש להעיר כי ייתכן שגם לפי דעה זו ישנה מציאות שאשתו משמרתו גם אם היא איננה בביתו ממש, והיא באופן שהבעל מלמד בביתו והיא יצאה לזמן קצר. באופן כזה דרכה של האשה לשוב לביתה בכל עת ולכן ייתכן כי יש כאן שמירה גם לדעת הבני חיי, שכן אם אשתו תבוא פתאום ותמצא את הפתח נעול היא תחקור ותברר מדוע היה נעול וחשש זה יגרום לבעל להימנע מן החטא. אפשר לומר כי המציאות בה החמיר הבני חיי היא רק כשהבעל אינו מלמד בביתו, שאז אין לחשוש, לדעתו, לכך שהאשה תבוא למקום עבודתו של בעלה.

גם בשו"ת אמרי יושר^[142] הביין בפשטות כי היתר אשתו משמרתו נאמר דווקא באופן בו אשתו נוכחת עמו באותו הבית ולא כשהיא נמצאת באותה העיר. האמרי יושר שם הקשה על הב"ש מלשון המשנה בדין אשתו משמרתו שבה כתוב שאשתו משמרתו "בזמן שהיא עמו", ופשט הלשון "שהיא עמו" הוא שהיא עמו בבית ממש ולא באותה העיר.

את לשון הכ"מ, עליה ביסס הב"ש את חידושו, הסביר האמרי יושר באופן אחר. אמנם גם לדעתו הכ"מ בא לפתור בדבריו בעייה של יחוד [ולא של גירוי, כמש"כ המעשה רוקח], אלא שלדעתו המציאות עליה דיבר הכ"מ אינה של אשה הנמצאת בביתה שבעיר, כמו שהסביר הב"ש. את דברי הכ"מ הסביר האמרי יושר כך :

דלעולם לגבי איש נמי מהני אף שאין אשתו בביתו, דמסתמא תבא תיכף לביתה, דכל כבודה בת מלך פנימה, דאין דרכה לסבב בשווקים, ומסתמא אף שהוא [נראה דצ"ל כשהיא] בעיר מקרי אשתו עמו, אבל באיש שדרכו תמיד כל היום בחוץ לבית- בזה מקרי בעלה בעיר ושוי משום דאימת בעלה עליה ובאשה כה"ג שהוא [נראה דצ"ל שהיא] כאניות סוחר ודרכה לסבב בשווקים, י"ל דאסור יחוד לבעל רק מן הסתם באשה כיון שדרכה לבא לביתה תמיד מיקרי אשתו עמו וכן מורה לשון הכ"מ,

הכ"מ מדבר על מציאות בה הבעל מלמד בביתו הפרטי [ולא בבית הספר], אלא שאשתו יצאה לזמן קצר להסתובב בשוקי העיר. במציאות זו מחדש הכ"מ כי קיים היתר "אשתו משמרתו" משום שהיא עלולה כל רגע לשוב לביתה כי כל כבודה בת

(142) שו"ת אמרי יושר ח"ב סימן ט ס"ק ח.

מלך פנימה ואין דרכה להסתובב זמן רב מחוץ לביתה. לעומת זאת באשה מלמדת ובעלה מסתובב מחוץ לביתו, אין דרכו לשוב במהרה לביתו, ולכן יש לחוש כאן ליחוד. א"כ ההשוואה שעשה הכ"מ בין אשה שאין דרכה להיות מחוץ לביתה לבין הבעל שדרכו לצאת מן העיר, פירושה הוא שכיון שאין דרכה לצאת מביתה, אזי גם אם יצאה לזמן קצר יש סבירות גבוהה שתחזור בכל עת, ולכן בעלה חושש לזנות. אולם לגבי אשה מלמדת, היא יודעת שאין דרכו של בעלה לחזור במהרה ולכן יש לחוש כאן לעבירה.

על פי זה מוסיף האמרי יושר וכותב כי באשה שדרכה לסובב בשווקים אין היתר אשתו משמרתו קיים, שכן באופן זה אין "דרכה לבא לביתה תמיד" ויש לחוש כאן לעבירה. לאור דבריו אלה יש להוסיף כי היתר אשתו משמרתו במלמד נשוי קיים רק אם הבעל מלמד בבית בו גרה אשתו, אך אם הוא מלמד בבית אחר בעיר [כגון בבית ספר שיש בו בעיה שלל יחוד] ואשתו נמצאת בביתה שלא במקום עבודתו, ודאי אין היתר אשתו משמרתו קיים.

לפי הסבר האמרי יושר בדעת הכ"מ ההיתר למלמד נשוי ללמד קיים רק כשהאיש מלמד בביתו ואין דרכה של אשתו להסתובב. להסבר זה לשונו של הכ"מ תתפרש כך: "דבשלמא גבי איש כיון שאשתו עמו היא משמרתו לפי שדרכה להיות תמיד בבית" – בדרך כלל האשה נוכחת בבית ולכן גם אם יצאה- הוא חושש לזנות משום שבכל עת היא יכולה לחזור. "אבל אין דרך האיש להיות תמיד בביתו" – כשהבעל יוצא אין דרכו לחזור ולכן אם הוא אינו בביתו יש לחוש לעבירה.

אולם נראה שיש להעיר על הסברו. האמרי יושר הקשה מלשון המשנה בדין אשתו משמרתו שהתירה דווקא אם אשתו "עמו", ולשון "עמו" משמע עמו ממש [שהרי נכנסת ויוצאת אינו מועיל להתיר לו איסור יחוד]. לפי זה יש לאסור גם מצב בו אשתו יצאה לזמן קצר אל השווקים, שכן סו"ס במצב זה אשתו אינה "עמו".

גם מצד הסברא יש להבין את דבריו: אם כאשר אין דרכה של האשה לצאת לשווקים נחשב הדבר לאשתו משמרתו משום שיש חשש שתגיע ותתפוס שהתיוחד עם אשה זרה, יש לחוש לכך גם אם דרכה לצאת לשווקים, שכן סו"ס גם אשה שדרכה לצאת לשווקים עלולה לחזור בכל רגע לביתה, וא"כ גם כאן יש לו לחוש כל רגע שמא תגיע אשתו ויימנע מן העבירה?

ו. דיוק מלשון המאירי

המאירי כתב^[143]:

ומכל מקום אף באשה אחת מותר בזמן שאשתו עמו בבית מפני שאשתו משמרתו, ולא סוף דבר ביום ובבית שלה, אלא אף בלילה בזמן שאדם ישן ובבית אחד, כגון פונדקי- הוא ישן עמהם הואיל

ואשתו עמו בפונדקי שאשתו משמרתו, ששנתה מתנדדת מאמתה של זו שאין האשה מתקנאה אלא בירך חברתה.

הדבר הלכה^[144] הביא את דברי המאירי האלה ולמד מתחילת דבריו כי ההיתר להתיחד כאשר "אשתו עמו" הוא דווקא בזמן שהיא "עמו בבית" היינו באותו הבית ממש, ואין זה מועיל אם אשתו נמצאת באותה העיר.

ז. דעת האחרונים

העזר מקודש^[145] לא הסכים עם חידושו של הב"ש וכתב :

אבל באשתו משמרתו- לא מהני שהיא בעיר ובעיני עמו ממש.

כך היא גם דעת המהרש"ם^[146] וכ"כ גם האג"מ^[147] :

בש"ע הוא כמפורש שאשתו משמרתו- הוא דוקא כשהיא נמצאת עמו ולא סגי במה שהיא בעיר, מדשינה בלשונו שמצד הבעל איתא בסי' כ"ב בסעיף ח' 'אשה שבעלה בעיר אין חוששין להתייחד עמה', וגם מסיק טעם מפני שאימת בעלה עליה, ובאשתו איתא בסעיף ג' 'אם היתה אשתו עמו ה"ז מותר להתייחד', שעמו הא משמע יותר עמו ממש וגם מסיק הטעם מפני שאשתו משמרתו ולא שייך לשון שמירה אלא כשהיא נמצאת שם. וכן הוא בסעיף ה' 'לא תתייחד אשה אחת אפילו עם אנשים הרבה עד שתהיה אשתו של אחד מהן שם' שג"כ משמע שהוא דוקא כשנמצאת שם ממש.

האג"מ מקשה על הב"ש שלוש קושיות: א. שינוי הלשון שבין "בעלה בעיר" לבין "אשתו משמרתו". ב. שמירה אינה שייכת אם היא אינה עמו ממש? ג. בדין אשה אחת והרבה אנשים התיר הרמב"ם אם אשתו "שם", משמע דווקא נוכחת בחדר.

הנחת היסוד של קושייתו הראשונה והשלישית היא שלדעת הב"ש דין אשתו משמרתו ודין בעלה בעיר- שווים, ולכן היה לרמב"ם ולשו"ע שהלך בעקבותיו להשוות ביניהם. אולם הנחה זו אינה מדוייקת, שכן ההיתר של בעלה בעיר מבוסס על פחד טבעי שיש לה מבעלה שנמצא בעיר, כפי שכתבנו בהרחבה במאמר "בעלה בעיר", אולם ההיתר של אשתו משמרתו מבוסס על החשש שאשתו תגיע פתאום שכן דרכה להיות בבית ובכל עת מצוי שתחזור לביתה וגם אם הדלת נעולה^[148] תקיש בחזקה ותחשוך ותברר אם לא יפתחו לה. הבדל זה גרם לרמב"ם להתנסח בלשון שונה לגבי שני דינים אלה. לכן בדין אשתו משמרתו כתב הרמב"ם רק שהיא משמרתו ולא כתב שהיא בעיר, כדי להבחין בין השניים. גם בדין הרבה אנשים ואשה אחת התנסח הרמב"ם "אשתו שם"

[144] סימן ו ס"ק ב.

[145] סוף ס"ק ה.

[146] ח"ד סימן קמ"ח.

[147] אבן העזר חלק ד סימן סה.

[148] במצב זה חל איסור ייחוד לכו"ע.

כדי להבחין בין היתר "אשתו משמרתו" לבין היתר "בעלה בעיר" המופיע בסוף ההלכה לגבי מציאות של איש אחד והרבה נשים. לגבי שאלת הסברא, כיצד היא שומרת כאשר היא איננה כאן, כבר ענינו לעיל כי השמירה היא בכך שדרכה לבוא בכל עת אל ביתה.

גם הציץ אליעזר^[149] דחה את דברי הב"ש ופסק כאמרי יושר.

לדיעות אלו יש להבין מה ההבדל בין מצב בו אשתו עמו ממש לבין מצב בו אשתו בעיר. הרי לכאורה כשם שכשאשתו נמצאת עמו בבית אחד אין חשש שיחטא, משום שהוא מתבייש לעבור עבירה בפניה או משום שהיא עצמה משמרתו ע"י שתרים קול זעקה גדולה ומרה עד מאד. כך גם אם אשתו בעיר אין לחוש שיחטא משום שחושש כל העת שמא תשוב לפתע פתאום לביתה? צריך לומר כי לדיעות אלו אין החששות שווים: דווקא אם אשתו עמו בבית ממש הרי הוא מתבייש ממנה או חושש שתרים קול זעקה, אך החשש שמא תבוא ותמצא דלת נעולה ותתחיל לברר אינו גדול דיו כדי למנוע אותו מלחטוא.

נראה לי כי גם לדעת האחרונים החולקים על הב"ש וסוברים כי היתר אשתו משמרתו קיים רק כשאשתו נוכחת עמו באותו הבית, אם מקום עבודתו של הבעל הוא בביתו ואשתו נמצאת בעיר במקום אחר אך יש לה אפשרות להיכנס לבית בכל עת כי יש לה מפתח לבית, גם הם יודו להתיר. מצב זה אינו שונה מדין נסך או מכל בן בית שיש לו מפתח המציל מיחוד.

יש להעיר כי גם הדיעות האוסרות להתייחד אם אשתו אינה עמו ממש, התייחסו למצב בו הבעל עובד מחוץ לביתו, ועל זה כתבו כי אין לחוש שהאשה תבוא פתאום למקום עבודתו של הבעל, ולכן צריך שהיא תהיה עמו ממש כדי לשומרו. אולם ייתכן שידו כי כשהבעל מלמד בבית סגור ונעול, שדרכה של אשתו להיות שם, גם אם היא כעת אינה בביתו כי יצאה לסידורים, אין איסור יחוד וקיים היתר של אשתו משמרתו, שכן גם אם אין לה מפתח- יש סברא לומר כי יש חשש שתבוא בכל עת אל ביתה, ואם תמצא פתח נעול סביר שתחשוך ותברר את הענין ותמצא שבעלה התייחד. לכן הבעל יימנע מהעבירה כשהוא בבית אליו אשתו אמורה לחזור בכל עת.

הערוך השולחן^[150] פסק כמו הב"ש :

אבל מלמד שיש לו אשה- אין חשש בזה. לא מיבעיא כשהיא עמו בבית שלומד עמהם דמותו, שהרי אין דרכה לצאת מביתה, אלא אפילו לומד בבית אחר- מותר, כיון שאשתו בעיר תבא אליו בכל עת והיא משמרתו. אמנם אם היא בעיר אחרת- פשיטא שאסור [עי' ב"ש סק"ב]:

[149] חלק ו סימן מ פרק ט.

[150] אבן העזר סימן כב סעיף טו.

ח. אשה שאינה רגילה לבוא למקום עבודת בעלה

הב"ש הסביר בסוף דבריו כי למרות שאשתו אינה איתו בבית הספר, אין חשש שיחטא כי הוא חושש שהיא תבוא לפתע וז"ל :

בכל עת תבא אליו ושייך לומר היא משמרתו.

כך הסביר גם הפרישה^[151] וזה לשונו :

והטעם, כיון דאשתו עמו בעיר- מירתת תמיד דשמא פתאום תבא אצלו, דדרך האשה לבוא תדיר אצל הבעל.

לכאורה מפשט לשונם נראה כי ההיתר קיים דווקא באופן בו דרך האשה לבקר בפועל את בעלה במקום עבודתו, ולכן הוא חושש בכל עת להגעתה. לפי זה כשאשתו אינה נוהגת לבקר במקום עבודתו קיים חשש יחוד. העובדה שאשתו יכולה בכל עת לבוא לבקר אינה מהווה לדעתם גורם מרתיע למנוע מהעבירה.

נראה שמה שהכריח אותם לומר כך הוא הברדל הלשון בין היתר בעלה בעיר לבין היתר אשתו משמרתו. בהיתר בעלה בעיר ישנה אמירה עקרונית כי כל עוד הבעל בעיר אין איסור יחוד, אך לגבי אשתו משמרתו מדוייק כי ההיתר מבוסס על כך שאשתו משמרתו בפועל, והמשנה לא הסתפקה באמירה כללית שכל שאשתו בעיר אין לחוש ליחוד. לכן הסבירו הב"ש והפרישה כי רק אם דרכה של אשתו לבוא בפועל למקום עבודתו אין איסור יחוד, אך כאשר מציאות בה לאשה יש אפשרות לבוא אך בפועל אין דרכה לבוא, אין היא מועילה לגבי אשתו משמרתו אלא רק לגבי ההיתר של בעלה בעיר. לכן באשתו לא כתבו להתיר כשהיא בעיר, ואילו בבעל כתבו להתיר כשהוא בעיר, לרבות מצב שהוא בעיר ואין דרכו לבוא למקום בו אשתו מתייחדת.

לענ"ד נראה כי הסיבה לשינוי הלשון בין בעלה בעיר לבין אשתו משמרתו אינו מבוסס על דרכו של בן הזוג לבקר את בן זוגו אלא על חלוקה מהותית הקיימת בין ההיתרים האלה. במאמר "בעלה בעיר" הבאנו את לשון הרמב"ם^[152] בדין בעלה בעיר שכתב בטעם ההיתר להתיחד כשבעלה בעיר כך :

אשת איש שהיה בעלה בעיר אינה חוששת לייחוד, מפני שאימת בעלה עליה.

מלשון זו דייקנו כי עצם נוכחותו של הבעל בעיר בה אשתו מתייחדת מטילה עליה פחד המונע אותה מהחטא. פחד זה קיים גם אם האפשרות שהבעל יבוא לפתע היא רחוקה מאוד, שכן עצם נוכחותו בקרבת מקום מטילה עליה אימה.

סברא זו אינה שייכת לגבי אשתו משמרתו, שם המניעה מהחטא מבוססת על כך שהבעל בוש לחטוא בפני אשתו או שהוא חושש שתקים קול צעקה אם יחטא.

[151] יו"ד סימן רמ"ה ס"ק כ.

[152] איסורי ביאה פרק כ"ב הלכה י"ב.

חששות אלה אינם נובעים מעצם נוכחות אשתו בקרבת מקום אלא מהחשש שמא היא תבוא פתאום למקום היחוד.

המניעה מהחטא כאן דומה יותר להיתר הקיים בדין יין נסך^[153] שכשיש אפשרות שהבעלים יבוא פתאום למקום היין, הגוי חושש לנסך את היין ואין לחוש ליין נסך [כפי שהבאנו שם במאמר], ורק כשהגוי יודע שהבעלים עסוק בעניניו ולכן אינו יכול לבוא [כגון שיודע שהלך להתפלל או למרחץ] יש לחוש לניסוך היין. כך הוא גם הגדר לגבי יחוד כשאשתו בעיר: רק אם לבעל ברור שהאשה עסוקה ואינה יכולה לבוא יש לחוש ליחוד, אך כל שיש לה יכולת לבוא ברווח לבית הספר, גם אם אין דרכה לעשות כן, יש כאן גורם מרתיע מן החטא, ועל כן היחוד מותר^[154].

לאור דברים אלה ניתן לומר כי זו גם כוונת הב"ש והפרישה. מה שכתב הפרישה "שבכל עת תבא אליו" – אין כוונתו שדרכה לבוא אליו בכל עת, אלא שיכולה לבוא בכל עת, וכל שיש אפשרות כזו שיכולה לבוא בקלות ואין שום מניעה לכך וכאשר דופקת בדלת פותחים לה, יש כאן גורם הרתעה.

אולי גם זו כוונת הב"ש שכתב "דרך האשה לבא תדיר" – דרכה של האשה לבוא תדיר, ודבר זה מלמד כי יש לה אפשרות לבוא בתדירות, העובדה שבאה תדיר אינה תנאי להיתר אלא סימן שיש לה אפשרות לבוא. אך פירוש זה בלשון הב"ש נראה דחוק.

בין לפי הב"ש והפרישה ובין לפי מה שכתבנו, מובן מדוע לגבי דין של אשתו עמו כתבה המשנה^[155] נימוק להיתר "מפני שאשתו משמרתו", ואילו לגבי היתר בעלה בעיר אמרו סתם "בעלה בעיר אין חוששין ליחוד" ללא נימוק. הטעם לכך הוא משום שההיתר של בעלה בעיר וההיתר של אשתו משמרתו הוא מסוג שונה לחלוטין. כשבעלה בעיר אין חשש יחוד מכח החשש הטבוע בה, משא"כ באשתו בעיר שם החשש של הבעל הוא רק אם בפועל אשתו מגיעה אליו מדי פעם או עלולה לבוא ברווח כפי שכתבנו.

(153) ע"ז דף ל"א ע"ב, ל"ט ע"ב.

(154) לכאורה יש להעיר כי המציאות של יין נסך, שונה מהמציאות של אשה שאין דרכה לבוא למקום עבודתו של בעלה. לגבי יין כל שאין מניעה שהבעלים יבואו הגוי חושש שמא יגיעו פתאום משום שדרך הבעלים לבוא לראות מה מצב היין. אך באשתו משמרתו המציאות שונה, כאן גם אם אין לה מונע מלבוא למקום עבודתו של הבעל אין לחוש שתבוא כל שאינה רגילה לבוא למקום עבודת בעלה? אולם נראה שאין בכך קושיא. ראשית אין זה ברור כי ביי"ג דרכו של האיש לבוא לפתע למקום היין, וייתכן שגם שם אין דרכו לבוא לפתע פתאום. וגם אם נאמר שדרכו לבוא פתאום, בדין אשתו משמרתו יש להקל אפילו אם אין דרכה לבוא, ובוזה דין אשתו משמרתו מחודש יותר מדין יין נסך.

(155) דף פ ע"ב.

ט. רמת התדירות שאשתו מגיעה אליו

הב"ש למד מדברי הכ"מ שהיתר אשתו משמרתו קיים גם אם היא אינה עמו ממש אלא נוכחת בעיר בה הוא מתייחד, כי דרכה לבוא אליו בכל עת. לאור הגדרה זו יש להבין מהי רמת התדירות שאשתו מגיעה לעבודתו על מנת להתיר לו להתיחד שם.

לשון הכ"מ בדין זה היא :

דבשלמא גבי איש כיון שאשתו עמו- היא משמרתו לפי שדרכה להיות תמיד בבית.

הכ"מ^[156] סתם דבריו ולא כתב שצריכה לבוא לבקר בוקר צהרים וערב. מדבריו נראה שכל שיש אפשרות סבירה שהיא תגיע אליו אין כאן חשש יחוד, למרות שמקום עבודתו אינו ביתה.

י. השלכות הגדרת "עמו" על מצבים שונים

לאור האמור לעיל למדנו כי באופן שאין דרכה של האשה לבוא למקום עבודתו של בעלה, הב"ש סובר כי אין היתר של אשתו משמרתו, ואולי כן היא גם דעת הפרישה, אך לפי דעתנו, כל שיש לאשה אפשרות פשוטה וקלה לבוא למקום בעלה, למרות שבפועל אינה באה, קיים ההיתר של אשתו משמרתו.

א. כאשר אשתו נמצאת באותה העיר, אך הבעל הלך למקום שאינו מקום עבודתו, נראה כי אין להתיר יחוד מכח ההיתר של אשתו משמרתו. לדעת הב"ש ודאי שכך הוא, שכן במקום זה אין דרכה לבוא בצורה קבועה. גם לדרכנו אין להתיר במציאות זו שכן גם אם היא יודעת היכן בעלה נמצא- הוא אינו חושש שהיא תגיע פתאום, שכן גם אם תגיע ותדפוק שם זמן רב ולא יפתחו לה, אין דבר זה מעורר חשד, שכן בבית זר אין נוהגים לפתוח לכל דופק, ואולי גם בעלה היה כאן וכבר הלך, ולכן לא תחשוד והוא אינו ירא מלחטוא.

ב. היתר אשתו משמרתו לא יועיל גם באופן שהאשה אינה יודעת היכן נמצא בעלה, משום שעבודתו היא לעבור בין בתים שונים ולתת להם שירותים, כגון טכנאי מכונות כביסה, מקררים ומזגנים שנשלח לבתים שונים בעיר. במקרה זה, גם אם דרכה של האשה לבוא למקום עבודתו [כגון למשרד ממנו יוצא לשליחויות] אין לו חשש להתיחד במקום אחר, שכן במקומות אלה ודאי אין דרכה לבוא, מה עוד שבדרך כלל אינה יודעת היכן הוא נמצא.

ג. כמו כן במצב בו הבעל אמר לאשתו שהוא הולך לדבר עם אשה מסויימת בחדר סגור והיא אינה יודעת היכן הוא נמצא בעיר, לא יועיל היתר אשתו משמרתו.

(156) לפי הבנת הב"ש שהבאנו לעיל אות ד.

הדבר הלכה^[157] הביא כמקור להלכה זו, שהיתר אשתו משמרתו קיים כל שאשתו בעיר, את דברי הב"ש והפרישה. לפי זה לכאורה היה לו לסייג היתר זה דווקא למצב בו דרכה לבוא למקום עבודתו, אך בגוף הספר כתב :

וכן מקום עבודתו הקבוע נחשב כביתו.

הוא לא סייג שכל זה הוא דווקא כשדרכה לבוא לשם תדיר, כפי שכתבו הב"ש והפרישה, ודבריו צ"ע.

10. זאת תורת העולה

1. כתב השו"ע: "כל אשה שאסור להתיחד עמה, אם היתה אשתו עמו הרי זה מותר להתיחד, מפני שאשתו משמרתו".
2. בראשונים מובאים שני טעמים לדין זה: א. אשתו תמנע אותו מלחטוא. ב. הוא בוש ממנה.
3. הנ"מ בין שני הטעמים תהיה במקרה של אשה חולה מאוד שאינה מסוגלת למונעו מהחטא אם יזנה בפניה. כאן אין חשש שתמנענו מלחטוא אך גם כאן בוש ממנה.
4. למעשה לא מצאתי ראייה איזה מן הטעמים הוא עיקר, וייתכן אף שצריך את שניהם גם יחד כדי שאשתו תהיה משמרתו.
5. נחלקו האחרונים אם ההיתר של אשתו משמרתו תקף גם לגבי יחוד במקום קבוע ולא רק לגבי יחוד עראי כגון אכסניה בדרך. הלכה כדברי המקילים.
6. דעת המאירי, וכך כתבו רוב האחרונים, שהיתר אשתו משמרתו מועיל אפילו בלילה בזמן שישנים.
7. כשאשתו סומא, כתבו כמה אחרונים כי אין היתר אשתו משמרתו קיים. מסקנתנו היא כסוברים שגם כאן קיים היתר אשתו משמרתו משום שעדיין מתיירא לזנות כשהיא עמו.
8. כשאשתו עמו מותר להתיחד אפילו עם אשה אחת ולא רק עם כמה נשים.
9. רוב הפוסקים סוברים שגם באדם פרוץ קיים היתר של אשתו משמרתו, שכן גם הוא בוש או ירא מאשתו ולכן היחוד אתו מותר כשאשתו משמרתו.
10. הדבר הלכה כתב כי גם אם אשתו פרוצה קיים היתר של אשתו משמרתו. גם לדעתנו יש לנקוט כך למעשה.
11. יחוד עם גוי אסור אפילו אם אשתו עמו, משום שאשתו של גוי אינה משמרתו, שכן כשם שהוא מזנה תחתיה גם היא מזנה תחתיו.
12. בטור ובשו"ע מבואר כי אפילו בגויים רבים אין היתר של אשתו משמרתו.

13. נחלקו הראשונים האם היתר אשתו משמרתו תקף גם ביחוד עם אדם שעסקו עם הנשים [כגון רופא]. השו"ע פסק למעשה שגם במי שעסקו עם הנשים מועיל היתר זה אך הט"ז כתב שיש להחמיר כר"ת. הדבר הלכה הביא את שתי הדיעות ולא הכריע ביניהן.
14. לדעתי כיון שהשו"ע פסק כר"ח והרמב"ם, וכפי שנראה מהלבוש וכ"כ העצי ארזים שגם הרמ"א מודה, הרי שהלכה כשו"ע והרוצה להחמיר כתוס' בשם הר"מ והרא"ש והטור בשם ר"ת-תע"ב.
15. יחוד עם מי שלבו גס בה כשאשתו עמו - דעת הדבר הלכה כי גם כאן היחוד מותר, אולם לדעתנו הדבר תלוי במחלוקת ראשונים, והתוס' הסובר כי היתר אשתו משמרתו אינו מועיל ביחוד עם מי שעסקו עם הנשים, יסבור שגם לגבי יחוד עם אשה שלבו גס בה לא תועיל שמירת אשתו.
16. להלכה גם באופן זה מועיל היתר אשתו משמרתו, שכן לגבי היתר זה ביחוד עם מי שעסקו עם הנשים כתבנו לעיל כי דעת השו"ע והרמ"א להקל. ממילא גם לגבי יחוד עם מי שלבו גס בה מועיל היתר אשתו משמרתו.
17. לפי זה מותר להתייחד עם בתו המאומצת [שמן הסתם לבו גס בה] אם אשתו משמרתו.
18. הבית שמואל למד מהכסף משנה כי היתר אשתו משמרתו נאמר גם אם היא אינה עמו ממש באותה הדירה אלא באותה העיר בה מתייחד בעלה.
19. חידוש זה נאמר דווקא לגבי יחוד ביום, אך לגבי שינה באותו הבית עם אשה אחרת- לכל הדיעות צריך שאשתו תהיה עמו ממש ולא די בכך שנמצאת באותה העיר, כן מוכח מהמשנה.
20. הבני חיי הביין כי הכ"מ התיר רק באופן בו אשתו נמצאת עמו באותה החצר בה הוא שוהה ואין צריך שתהיה עמו בבית ממש, אך אין להסתפק בכך שאשתו בעיר.
21. האמרי יושר סובר כי היתרו של הב"ש נאמר דווקא בתנאי שהבעל מתייחד בבית בו אשתו גרה, ואין דרכה של אשתו להסתובב בשווקים, ולכן הבעל חושש כל רגע שמא אשתו תחזור ויימנע מן העבירה, אך אין להתיר לבעל להתייחד במקום עבודתו למרות שאשתו בעיר.
22. בספר "שערים המצוינים בהלכה"^[158] התייחס לאשה שנישאה מחדש כשיש לה בת מהנישואין הראשונים, והתיר לה לצאת מביתה לזמן קצר מביתה כשבעלה שוהה עם בת אשתו, על סמך דברי האמרי יושר.
23. לדעת האמרי יושר הני נשי דידן שדרכן להסתובב בשווקים ואינן חוזרות מיד לביתן- בעליהן הנמצאים בבית אסורים להתייחד.

24. כמה אחרונים דחו לגמרי את חידושו של הבית שמואל ולדעתם היתר אשתו משמרתו נאמר רק כשאשתו עמו בבית ממש.
25. הדבר הלכה^[159] הזכיר מחלוקת זו ולא הכריע. גם בדעת המתירים סתם להתיר בכל המצבים ולא חילק בין דרכה לבוא למקום עבודתו למקרה שאין דרכה לבוא אליו.
26. הדבר הלכה שם הביא את דעת הדוכב מישרים^[160] הסובר כי באיסור יחוד דרבנן כגון עם שתי נשים, אפשר להקל כשאשתו בעיר.
27. לדעתנו, הכ"מ, ובעקבותיו הב"ש, סוברים כי היתר אשתו משמרתו נאמר בכל אופן שאשתו באותה העיר, ללא ההסתייגויות שהוזכרו באחרונים הנ"ל.
28. כך נראה גם מדברי הרמב"ם וכך נראה גם מסברא, ולכן למרות שמחלוקת זו היא ספק בדאורייתא, יש מקום לסמוך בשעת הצורך על הב"ש והעומדים בשיטתו.
29. לדעתנו כוונת הכ"מ שסתם דבריו ולא התנה שמדובר דווקא כשדרכה לבוא תדיר אל מקום עבודתו, כי גם אם אין דרכה לבוא תדיר למקום עבודתו, כל יש לה אפשרות להגיע אליו ללא שום בעייה קיים היתר אשתו משמרתו, כי הבעל ירא לחטוא שמא אשתו תגיע פתאום וכיון שהפתח יהיה נעול תחשוד בו ותברר את הדבר.
30. כשהאשה אינה יודעת היכן נמצא בעלה, כגון שהולך למקום עבודה בעיר שמשם נשלח למקומות שונים, כגון טכנאי מכונות כביסה, מקררים ומזגנים, אין היתר אשתו משמרתו קיים למרות שהיא באותה העיר.
31. כשאשתו נמצאת באותה העיר, אך הבעל הלך למקום שאינו מקום עבודתו, נראה כי אין להתיר יחוד מכח ההיתר של אשתו משמרתו, שכן גם אם תגיע ותדפוק שם זמן רב ולא יפתחו לה, אין דבר זה מעורר חשד, שכן בבית זר אין נוהגים לפתוח לכל דופק, ואולי גם בעלה היה כאן וכבר והלך, ולכן לא תחשוד והוא אינו ירא מלחטוא.
32. גם אם האשה יודעת היכן בעלה ודרכה לבוא לבקרו במקום עבודתו, אם בשעה שהוא מתייחד היא מנועה מלבוא אליו והוא יודע זאת- אין כאן היתר אשתו משמרתו. לכן אם הבעל יודע שאשתו נמצאת כעת בטיפול רפואי, או שהיא במקום עבודה שאינה יכולה לעוזבו, אם היא שומרת כעת על ילדיה או שיועד בודאות כי היא נמצאת בקצה השני של העיר ויודע שיקח לה זמן רב להגיע, אסור לבעל להתייחד למרות שאשתו נוכחת בעיר, שכן בכל המקרים האלה אין יכולת לאשה לבוא בצורה פשוטה לבעלה, וודאי שאין דרכה בכך.
33. מאידך נראה פשוט מסברא שכשהבעל מלמד בביתו שהוא גם ביתה, ואשתו נמצאת בעיר במקום אחר, כגון שהולכת לקניות, לכל הדיעות יכול הוא להתייחד עם אשה זרה, כי דרכה של אשתו במקרה זה לחזור לביתה ואין מי שימנע בעדה

(159) סימן ו סעיף ב.

(160) סימן ה.

מלהיכנס, ואפילו אם הדלת תהיה נעולה- בעלה חושש לזנות, שכן אם תדפוק ולא תיענה- תחשוד ותברר.

